

היו מספרים

כל אותו הלילה

האם ייתכן כי מצוות סיפור יציאת מצרים הינה שונה ממה שהכנו עד היום?
האם ייתכן כי עצם הלוח של המצוה אינה סיפור העובדות כהויות?
אם כן מה גדר מצוות 'והגדת לבנך'?
הקונטרס שילווה אותך בהגדה של פסח!

'אור חדש' על הגדה של פסח

מעובד מתוך שיעורי הרב יצחק שפירא שליט"א

ראש ישיבת 'עוד יוסף חי'

היו מספרים

כל אותו הלילה

'אור חדש' על הגדה של פסח
מעובד מתוך שיעורי הרב יצחק שפירא שליט"א
ראש ישיבת 'עוד יוסף חי'

מעמקים

קובץ לפסח מבית עלון מעמקים -
מעובד מתוך שיעוריו הנפלאים
של הרב יצחק שפירא

יו"ל על ידי ישיבת "עוד יוסף חי"
יצהר, ד.ג. אפרים, 4483100
02-9974666 | 058-4997466
misradodyosefchai.org.il

עריכה: מנחם שפירא

לשמיעת שיעורים בקול הלשון:
073-3718149

לשותפות בהפצה, הערות, הארות,
קבלת העלון במייל וכן לקבלת
מאמרים נוספים:
עתי: 058-5277247
או במייל: ataitor1gmail.com

תוכן ענינים

6	בדיקת חמץ
6	למה אתה משקיע כל כך לנקות לפסח?.....
7	זהירות שהאבה לא תחמיץ.....
9	ביטול חמץ
9	רוצים רק אהבת ה'.....
10	ליל הסדר
10	פתיחה למצוות הלילה.....
17	יראת ה' לחיים.....
19	יתרון האור מן החשך.....
21	הא לחמא עניא
22	מה נשתנה
25	סיפור יציאת מצרים
26	מה הסיפור שלך?.....
30	ארבעת הבנים
30	ארבעת הבנים – משיעבוד לגאולה.....
33	מהי התשובה שאתה מחפש?.....
37	ארבע מי יודע?.....
40	זעקת בני ישראל
40	עבודת פרך – מה עושים?.....
43	ביד חזקה זו הדבר
43	האם אתה מתאמץ לשים את עצמך במרכז?.....
46	עשר המכות
46	להגיד לפרעה את האמת בפנים.....
49	כמה לקו על הים
49	השמיעני את קולך.....
50	לתפוס אותנו עם כל היד.....
51	קריעת ים סוף
53	חוסר יציבות – למה זה משמח אותנו?.....
56	שיר השירים
56	ה' זקוק לנו?.....

בדיקת חמץ

למה אתה משקיע כל כך לנקות לפסח?

בחג הפסח כולנו עסוקים בביעור החמץ והוצאתו מהבית, בפרט נשות ישראל הטורחות ומנקות את הבית מכל לכלוך. האם לא הגזמנו עם החומרות בפסח? האם הנקיונות הרבים לא חרגו כבר מהמצוה הפשוטה של ביעור החמץ?

האמת היא שבנקיונות לפסח ישנו חן מיוחד שההכנה שלו תשנה לנו את כל ההסתכלות.

הנביא מכנה את יציאת מצרים וחג הפסח 'עת דודים' – "והנה עיתך עת דודים", וזו גם הסיבה שנהגו לקרוא מגילת שיר השירים בפסח, אשר היא מגילת הידידות בין ה' לבינו, 'הדוד והרעיה'.

הרעיה מאד רוצה שאהובה ישמח בה ומשום כך היא חפצה מאוד לעשות את רצונו ולעורר את האהבה.

מהו רצונו של האהוב, וכיצד הרעיה נענית לו?

לכאורה, רצונו של אהובנו ברור ומפורש, אלו המצוות הכתובות בתורה – 'לא יראה ולא ימצא'. אך הרעיה מרגישה בדקות את הרצון הסמוי אותו לא אמר אהובה במפורש, ומבינה את כוונתו הפנימית – דהיינו המצוות אותן כתבו חז"ל בתורה שבעל פה – שאפילו 'משהו חמץ' אסור בפסח.

הרעיה האוהבת מאוד רוצה להראות לאהובה שהיא חפצה בו וברצונו, ומחליטה לעשות גם דברים אותם לא ביקש האהוב – אלו תקנות חז"ל על בדיקת החמץ וביעורו. על אף שמהתורה מספיק לבטל, חכמים רוצים שנראה לה' אהובנו את רצונו העז לעשות לו את רצונותיו.

ומה הקשר לחומרות הרבות שנוספו בדורות האחרונים?

הנקיונות האין-סופיים והחומרות הרבות מבטאות את ההתרגשות של הרעיה מכך שהאהוב פנה אליה וביקש שתעשה לו את רצונו. בזכות נשים צדקניות יצאנו ממצרים, משום כך בכל דור ודור עיקר הטרחה וההתרגשות לנקות ולהתכונן לפסח נעשה על ידי נשות ישראל הצדקניות.

כאשר רואה האהוב את גודל ההתרגשות שלנו, אהבתו מתעוררת והוא בא לגאול אותנו. ויה"ר שבזכות הנקיונות הרבים של הנשים הצדקניות ניגאל בקרוב, ונזכה ל'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות' במהרה בימינו.

זהירות שהאהבה לא תחמיץ

למה כל כך מחמירים בפסח? כיצד שומרים על האהבה שלא תחמיץ?
על מהותו של איסורו חמץ

עת דודים – זמן של אהבה

הזמן של יציאת מצרים מתואר בפסוקים כ"עת דודים" (יחזקאל טז, ח) וכמו שכתוב גם (בירמיה ב, ב) "חסד נעורייך, אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר". פסח הוא זמן של האהבה.

מה קורה כאשר מתגלית אהבה? העניין שהכי מתגלה במקום שיש אהבה הוא עדינות דקות ורגישות. כאשר יש התקשרות אמיתית - יש הרבה רגישות. הרגישות הזו היא רגישות מ'חמץ'. חמץ מסמל גאווה והתנפחות. גאווה היא ההיפך מאהבה: באהבה - כל אחד מרגיש את הצד השני, ובגאווה - כל אחד מרגיש אך ורק את עצמו.

אהבה או סיפוק

ניתן לכך דוגמא מעולם המסחר: שני שותפים החליטו שהם מאד רוצים לעבוד יחד. הם אוהבים מאד אחד את השני, ואם הם יעבדו יחד - העבודה המשותפת תתן להם הרבה חיות... כך שמצד הרווח הממוני המהלך ודאי שווה. והנה לאחר כל החישובים, הם מתחילים לעבוד יחד.

כעת נוצר מצב בו יש הרבה אהבה, אבל גם יש גם חשש גאווה. זו לא גאווה כלפי חוץ - אלא אחד כלפי השני: מצד אחד - אני אוהב את השני ורוצה לעבוד איתו בשותפות, ומצד שני - אני צריך להיזהר מאד שהשותפות לא תהיה עבורי רק אמצעי להרוויח.

אם אני אתייחס לשותפות רק כאמצעי בשביל להרוויח - יש חשש מאד גדול: אם השני יראה שמה שמעניין אותי הוא רק הרווח הכספי - תהפוך השותפות להיות מאד קשה, ותוצרך להיות מלווה בדיינים, בוררים, שטרות כתובים ומפורטים, ומריבות. איך שלא יהיה שותפות זו כבר איננה השותפות הרצויה.

אמנם נשאל שאלה: האם כדאי לנו לעשות שותפות עם מישהו שרק רוצה לתת כל הזמן, בלי שום גאווה כלל? בוודאי שלא!

ולמה? כי אם הוא מאד רוצה לתת - כנראה שהוא אינו רוצה די להרוויח, וממילא הוא לא ישקיע בעסק כמו שצריך. כאשר עובדים יחד - צריך לרצות להרוויח, ולכן - אדרבה - צריך שהשותף ירצה גם את טובת עצמו.

אבל, זה הרי סתירה מיניה וביה! אם אני דואג רק לטובת עצמי - אז אני לא אוהב, ואם אני אוהב ודואג לטובת אהובי - אבל, אני נהנה לָאֶהוּב, אזי שוב אכפת לי מעצמי... וחוזר חלילה, וזה הוא פנימיות המתח הגדול בעבודת הפסח.

בפסח אומר הקב"ה לעם ישראל - לכו אחרי! שווה לכם!

אכילת החמץ מבטאת את הגאווה הקטנה שיש בהליכה אחרי הקב"ה. זו המשמעות של מה שנקרא 'להחמיץ את המצות' - והכוונה היא שמי שהולך בדרכי הקב"ה יתכן לפעמים שהוא ייהנה ויתפח מכך, וזה יעשה לו טוב.

כאשר יש מערכת יחסים אנושית עדינה - האדם מרגיש מיד האם החבר שלו רוצה אותו בשביל עצמו או באמת אוהב אותו. ההרגשה הדקה הזו היא החומרות שאנחנו רוצים להחמיר בפסח. אנחנו רוצים להרגיש שאנחנו באמת מתמסרים למה שהקב"ה רוצה, בלי ה'זיופים' הקטנים שנגרמים מכך שאנו נהנים מההליכה אחרי ה'. ואם יש איזה זיוף - אנחנו עוצרים ושמים לב לכך.

בני זוג מרגישים מיד האם בן הזוג רוצה את טובת עצמו או שהוא באמת אוהב את השני, על אף שההבדל בין השניים דק מאוד. וכך גם בקשר בין חברים.

אמנם, כאשר אנו מתקרבים אל אי מ', אם השני לא נהנה מהידידות אתנו - אזי לא ארצה להיות חבר שלו. כי ארגיש לא רצוי, לא נעים ממנו. כי כאשר אני מגלה אהבה למישהו - אני רוצה לראות שהוא באמת נהנה מהקשר.

אבל ברגע שהוא כן נהנה מזה - פתאום אכפת לו מעצמו.

אז ליהנות או לא? זה דק.

זה המתח שקיים בקשר בין בני זוג או בין חברים, והמתח הזה - הוא המתח שיש בפסח.

ומביט עליו ובוהן

בפרק מא בתניא קדישא מדבר אדמו"ר הזקן על מצוות יראה, שם אומר שהאדם צריך להתבונן בכך ש"והנה ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו ומביט עליו ובוהן כליות ולב אם עובדו כראוי". לענייננו נאמר שהכוונה היא שהקב"ה עושה כביכול 'בדיקת חמץ' בתוך ליבי ומסתכל איך אני בודק חמץ ואופה מצות, ומקיים את המצוות.

ההתבוננות הזו נועדה כדי 'ללחוץ' אותנו, ולהעמיד מול עינינו שה' בוחן את כליותינו ולבנו כל הזמן. כל העולם שלו, הוא ברא את העליונים והתחתונים, "מלא כל הארץ כבודו", ועכשיו מה שעומד בראש מעייניו הוא האם אני אעשה כך או שאעשה כך. במשך שבעה ימים שלמים חשוב לו מה קורה אצלי בבית, ובפרט במטבח. אם מחמירים הרבה, ועושים הכל 'בלחץ' - אנו מרגישים אותו ואת נוכחותו בצורה חזקה מאד.

ביטול חמין

רוצים רק אהבת ה'

חכמינו ז"ל כינו את היצר הרע שאור. כמו שהשאור מנפח את העיסה כך היצר הרע מנפח את האדם.

כפי שאמרנו, בפסח אנו עסוקים בכריתת חברית וגילויי האהבה של ה' אלינו. מדוע דווקא אז אנו צריכים להיזהר מהיצר הרע הרוצה לנפח אותנו? משום שעם כל השמחה שלנו באהבת ה' ובבחירה שלו בנו, יש לנו קושי מהותי – ההתייחסות של ה' אלינו קצת רחוקה מעולם ההבנה והמושגים שלנו, ומשום כך קשה לנו להבין, להרגיש ולחוש את האהבה של ה' ששופעת עלינו.

עובדה זו עלולה לגרום לנו שלא להתפעל מגילויי אהבת ה' ולא לתת לה קיום בתוכנו, להמשיך את חיינו ולהיות עסוקים בדברים אחרים, אנושיים ופשוטים שיעניינו וירגשו אותנו.

איך נזהרים מזה? כיצד נצליח למלא את עצמנו באהבת ה' שיש לה קיום?

זאת על ידי הזהירות שלנו מהחמין, ויש בכך שני חלקים:

אנו לא אוכלים חמין, ובכך מראים שאיננו רוצים להיות גיזונים משום דבר שאינו קשר עם ה'. אנו גם מבטלים את החמין ובכך מבטאים כי כל דבר שאינו הקשר עם ה' לא יכול לגרום לנו להתפעלות ולמלא את לבנו באמת.

לבטל חמין זה לומר ששום דבר חוץ מהקשר עם ה' לא חשוב בעינינו ולא יכול באמת לרגש ולמלא אותנו.

ליל הסדר

פתיחה למצוות הלילה

מכניסים אל הפה מצות ויין ומוציאים מהפה את סיפור יציאת מצרים

ערכוב המצוות בליל הסדר

כאשר נתבונן בסדרו ומהלכו של ליל הסדר, נגלה שהוא מאד מורכב. יש בו גם מצוות מעשיות של אכילה¹, וגם מצוות של דיבור² אותם מערבים אלו באלו.

גם אלו וגם אלו הן מצוות שקשורות לפה - יש את המצוות שנכנסות לפה (אכילה), ויש את המצוות שיוצאות מהפה (דיבור).

היה אפשר לחלק בין שני סוגי המצוות, כך שכל חלק יעמוד בפני עצמו, וכך יהיה זה 'ליל הסדר' - לילה עם סדר מסודר של כל חלק יש את המקום שלו. אבל חז"ל עשו דווקא להיפך, הם טרחו שהמצוות יהיו מורכבות אחת בתוך רעותה, כך שההרכבה היא זו שיוצרת סדר מיוחד, ודווקא על שם ההרכבה הזו קוראים ללילה הזה - 'ליל הסדר'.

ננסה להסביר מה רעיון העירוב של מצוות ליל הסדר:

1. מדאורייתא יש מצה, מרור (שבזה"ז הוא רק מדרבנן), בזמן המקדש גם פסח. ונלווה לזה כמה מצוות מדרבנן: ארבע כוסות, כרפס, וחרוסת.

2. קידוש, סיפור יציאת מצרים, הלל שמחלקים לשניים וברכות.

מצוות אכילת מצה

בתורה יש כמה וכמה מצוות של אכילה, אבל אין עוד מצוות אכילה כמו מצות מצה.³
מה מיוחד במצוות אכילת מצה יותר משאר מצוות האכילה?

קודם כל, מצד הזמן של חג הפסח. אין עוד זמן בשנה שיש בו כל כך הרבה התעסקות עם אכילה. בפסח נדרש מאיתנו לשאול על כל דבר מאכל - האם הוא מותר באכילה או אסור באכילה. פסח הוא הזמן היחיד בשנה שיש בו איסור לאכול דבר מאכל מסוים שבשאר השנה הוא מותר⁴, וכן הוא הזמן העיקרי בשנה שיש בו ממש חיוב לאכול דבר מאכל מסוים⁵.

אך מלבד הזמן המיוחד של פסח, גם במצוות אכילת מצה עצמה יש הדגשה מיוחדת על עצם האכילה, הרבה יותר מבשאר המצוות בהם אנו מצווים לאכול. באכילת קדשים אמנם יש מצוה שהם יאכלו⁶, אך אין זו מצוה על אדם מסוים שיאכל⁷; גם בקרבן פסח בו יש מצוה על כל אחד לאכול ממנו, מכל מקום למעשה אם נטמא קרבן הפסח לאחר זריקת הדם יוצאים ידי חובה, ואין צורך להביא קרבן אחר במקומו (וכן לא עושים פסח שני)^{8 9}.

יותר מזה, הזהר הקדוש אומר (ח"ב קפג): שהמצה נקראת "מיכלא דמהימנותא", כלומר שהאמונה שלנו קשורה לאכילת המצה. הזהר אומר פה דבר פלא - שהאמונה, שהיא הדבר הכי פנימי באדם, מתבטאת דווקא באכילה. מדברי הזהר הללו יוצא שאם אני אוכל משהו ממש גשמי (מצה) - הרי אני בכלל האמונה, אך אם אני מאמין בקב"ה באופן שכלי (בלי לאכול מצה) - אין לי אליבא דאמת אמונה.

3. ידועים דברי החת"ס (חלק ה', השמטות קצו) "מ"ע של אכילת מצה משומרת לביל פסח היא יחידה נשאת לנו מכל מצות אכילה שבכל התורה, אין לנו פסח ולא קדש לא תרומה ולא מעשר שני רק מצוה א' משנה לשנה", אך אנחנו באים לומר יתירה מזאת, כי גם בזמן שביהמ"ק היה קיים הייתה מצוות אכילת מצה המצוה היחידה שהיה בה חיוב אכילה ממש, וכדלקמן בפנים.

4. ביה"כ האיסור הוא לא מלאכול משהו מסוים אלא המצוה היא כלשון הרמב"ם (שביתת עשור א, ד) "לשבות בו מאכילה ושתיה". כך שאין בו משהו שכן מותר לאכול, אלא האיסור הוא גורף וממילא זה לא יוצר התעסקות כ"כ באוכל.

5. ולגבי הלילה הראשון של סוכות - מלבד מה שהוא עצמו נלמד ממצוות מצה גם אין חיוב האכילה כ"כ ברור בו, שיש לומר שהחיוב הוא לשבת בסוכה ועיקר הישיבה היא באכילה, אך האכילה היא לא העיקר. שהרי נחלקו הראשונים האם במקרה שירדו גשמים יש בכל זאת חיוב לאכול כזית פת, ולפי השיטות שאין חיוב (הריטב"א בסוכה כז, ועוד) פשיטא שחיוב האכילה הוא רק חלק ממצוות "בסוכות תשב", אך גם לפי השיטות שיש חיוב לאכול כזית פת (תוס' רא"ש שם ועוד) מ"מ הרי החיוב הוא לאכול אותו בסוכה, א"כ גם הם מודים שהחיוב הוא מדין ישיבה בסוכה אלא שבליה הראשון אין את הפטור של "כעין תדור".

6. שנאמר בהם (שמות כט, לג) "ואכלו אותם אשר כופר בהם" ודרשו (פסחים נט): "מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים".

7. כדברי הגמרא ביבמות מ. ועוד שכבר כתבו התוס' (פסחים שם בסוד"ה יכול) "ונראה לפרש דכל זמן דחזי בשר לאכילה לא מתכפר בעלים עד שיאכלו כהנים אבל אם נטמא אחרי כן או יצא או נעשה נותר מתכפר בעלים".

8. ואף שגם במצה הדין הוא שאם לא אכל אינו נדחה לפסח שני, מ"מ במצה אין דין אחר מלבד עצם האכילה, אך בקרבן פסח כיוון שיש בו דין של זריקת דם ואם לא זרק צריך לעשות פסח שני ולעומת זאת אם לא אכל אינו צריך לעשות פסח שני, א"כ ברור שאמנם יש חיוב גמור לאכול את קרבן הפסח מ"מ עיקר מצוות קרבן פסח היא זריקת הדם ולא אכילתו.

9. ולגבי האכילה בשבתות ובי"ט פשיטא שאין ממש חיוב באכילה, שהרי מי שמתענג מלצום הוא פטור מלאכול.

נקודה זו תבאר היטב מדוע יש בליל הסדר כמה וכמה מצוות מעשיות ולא רק, סיפור, הלל והודאה. בכדי להבין את הנקודה הזו היטב, נתבונן במהותה של האמונה:

מהי אמונה?¹⁰

אמונה פירושה שהאדם מניח בדעתו הנחה מסוימת, והוא מתייחס אליה כאילו היא קיימת גם בלי קשר לכך שהוא הניח בדעתו שהיא קיימת. על אף שהוא בעצמו הניח את ההנחה הזו, בכל זאת הוא מתייחס אליה כאילו היא קיימת מצד עצמה.

לדוגמא: כאשר אני נותן אמון באדם מסוים, הרי שאני מאמין בו מכיוון שאני מעריך שהוא אדם כזה שאפשר לסמוך עליו, אמנם לאחר שהנחתי בדעתי שאפשר לסמוך עליו אני כבר לא נותן בו אמון רק לפי ההערכה שלי, אלא ברגע שהחלטתי להאמין בו אני מתייחס אליו כאדם נאמן לגמרי, וכבר איני דן בכל פעם מחדש האם לתת בו אמון או לא.

היחס הזה של האמונה יהיה ניכר אם למשל אותו אדם יעשה פתאום דברים משונים, כך שאפשר לפרש אותם בכך שהוא שינה את דרכו ואורח חייו וכבר אי אפשר לסמוך עליו. אך מכיוון שגמרתי בדעתי שהוא אדם שאפשר לסמוך עליו, ממילא אני מפרש לטובה את מה שהוא עושה.

היוצא מן הדברים, כי כאשר אנו מאמינים - הרי אנחנו דבקים ופועלים כפי האמונה שלנו, ואין זה משנה אם המציאות נראית כך או אחרת.

האכילה מעניינת את הנשמה

כעת נוכל להבין טוב יותר למה כאשר אנו רוצים להגביר ולהגדיל את כוח האמונה שלנו אנו אוכלים דווקא דבר מאכל גשמי.

דבר גשמי הינו דבר שקיים גם בלי קשר למחשבות שלנו. הגשמיות קיימת מצד עצמה, כך שגם אם אנו לא נסתכל עליה - הקיום שלה לא יתערער, אלא היא תמשיך להיות קיימת.

אמנם אפשר להסתכל כך על כל דבר גשמי, אבל באכילה גשמית ישנו חידוש גדול יותר. מדוע? משום שמבחינתנו דבר מאכל הוא משהו שהחיים שלנו תלויים בו. אם לא נאכל, נשמתנו תפרח מגופנו ח"ו. כאשר אנו מכניסים לתוכנו דבר מאכל גשמי - נשמתנו נכנסת פנימה ונשארת בגופנו.

מה זה קשור? כיצד האכילה מועילה לנשמה?

הנקודה היא כזו: הנשמה מצד עצמה בכלל לא חייבת להיות קשורה לגוף. אלא שכאשר אנו אוכלים, הנשמה נפגשת עם דבר הרחוק ממנה כרחוק מזרח ממערב, אשר כלל אינה מכירה כמוהו. כאשר אנו מכניסים לתוכנו מאכל גשמי, הנשמה נפגשת עם משהו שיש לו קיום עצמי, והוא גורם כביכול לנשמה רצון להישאר בתוך הגוף.

¹⁰. עיין עוד בהרחבה במאמר "ראיה ידיעה אמונה". וכן בשיעורים על המאמר "אמונה ובטחון".

הנשמה כלפי עצמה חשה הרגשה שונה לגמרי ממה שנראה מהגשמיות - הנשמה מרגישה שאין לה קיום עצמי, וכל הקיום שלה הוא רק מהקב"ה שמהוה אותה. כעת פתאום הנשמה נפגשת עם משהו גשמי, שבבחינת מה הוא מיוחד ממנה כי יש לו כביכול קיום עצמי.

לפי זה, כאשר אנו אוכלים הנשמה מתחברת לתוך המציאות הגשמית, מכיוון והיא מתפעלת מהמפגש עם מציאות עצמית שקיימת כביכול מצד עצמה.

ניתן לכך דוגמה קטנה: כל מה שקיים במחשבתנו, קיים רק מכח מה שאנו מקיימים אותו. לעומת זאת, המציאות הגשמית קיימת גם בלי קשר למה שאנו מקיימים. לכן דווקא המציאות הגשמית נותנת לנו את סוד האמונה - שהיא, כאמור, היכולת לראות דבר מסוים כקיים מצד עצמו, אף שכל ידיעתנו בו הוא מצד הנחתנו שהוא קיים.

הדבר שהיינו רוצים ומשתוקקים, הוא, שהאמונה תזין אותנו, בדיוק כמו דבר מאכל גשמי שמזין אותנו. באופן כללי, אין לאדם יכולת להחיות את עצמו. כדי לקבל חיים, עלינו לחפש דברי מאכל גשמיים שחיצוניים לנו - ומהם לקבל חיות. ואנו איננו מסוגלים להחיות את עצמנו מתוך הרגשות, התחושות והמחשבות שיש לנו.

ובכל זאת, יוצאת מן הכלל האמונה. ה' נתן לאמונה כח מיוחד, כך שלמרות שהאמונה היא משהו שהאדם הביא אל דעתו בכח עצמו - היא מסוגלת להחיות אותו, בדיוק כמו שהמציאות הגשמית יכולה להחיות אותו. יש פה חידוש עצום: על אף שלאדם אין יכולת לקבל חיות מדבר שהוא בנה בתוכו בעצמו, האמונה של האדם יכולה להחיות אותו.

אכן, חלק מהאמונה שלנו בעצמה היא שאנו לא מחדשים את הווייתנו ואת עצמנו אלא ה' ממציא אותנו עם כח האמונה שבנו. ולכן אין זה נכון לגמרי לומר שאנו מחדשים את האמונה מעצמנו, אלא ה' הוא זה שממציא ומהווה אותנו יחד עם האמונה.

את הייחודית של האמונה שבכוחה להחיות על ידי מחשבה, אנו מבטאים על ידי אכילת מצה - "מיכלא דמהימנותא", שהיא דבר מאכל גשמי דווקא. בכך אנו מבטאים שהאמונה שלנו חזקה כל כך עד שהיא מסוגלת להחיות אותנו בדיוק כשם שדבר גשמי יכול להחיות אותנו.

בכך אנו גם מבטאים עניין הפוך, לא רק שהאמונה חזקה כאילו היא גשמיות, אלא גם שהגשמיות מחייה משום שהיא בעצם אמונה:

הנשמה מתחיה מהגשמיות והגוף, למרות שהיא לא תלויה בהם לקיום שלה (שהרי היא מתקיימת מה'), משום שהיא רוצה לחוש את חווית האמונה בה יש לה קיום עצמי.

בליל הסדר אנו אוכלים מצה משום שעל ידה הנשמה מרגישה שהיא יותר דומה לקב"ה. הנשמה מרגישה דומה לקב"ה דווקא כאשר היא מתלבשת בגוף ובגשמיות, כי בכך היא מתקיימת מעצמה כשם שה' קיים מעצמו, והיא לא מתקיימת מה' שהוא כביכול מישוהו חיצוני לה.

בכל זה הארכנו כדי להסביר למה המצה כל כך חשובה בליל הסדר, וכיצד היא עצם קיום האמונה של היהודי.

ארבע כוסות

את אכילת המצה עליה הארכנו מילים 'ארבע כוסות' של יין.

כדי להבין מהי את עניין הארבע כוסות המתלווים למצה, ניתן דוגמא מאוד פשוטה: כאשר אדם מביא קרבן הוא מביא יחד איתו גם נסכים, ובשעה שמקריבים את הנסכים אומרים שיר. כך גם ליל הסדר בו יש לנו קרבן פסח (וגם בזמן הזה - המצה היא כמו קרבן) ועל הקרבן יש נסכים שהם הד' כוסות, ויחד עם הנסכים יש שיר שהוא ה'הלל' שאנחנו אומרים. כלומר, היין הוא הממוצע בין האכילה לבין השירה (והסיפור, כמו שנראה בהמשך).

האכילה עצמה היא משהו יבש, ותפקידה (כפי שנכתב לעיל) לציין שיש משהו גשמי שמקיים אותנו. על המצה להיות יבשה. אסור לה לתפוח, ולא שמים בה תבלינים¹¹. אלא מקפידים שהיא תהיה רק מצה. אך למרות שהמצה מצד עצמה יבשה, מתלווה אליה יין המשמח לבב אנוש. ולאחר מכן, השמחה שמביא איתו היין גורם לשירה והלל.

מוחין דאבא ומוחין דאמא

אדמוה"ז מסביר באריכות בספר התניא (בעיקר בפרק מד) כי ישנם שני סוגי אהבה לקב"ה: אהבת "נפשי איזיתך" ואהבת "רעיא מהימנא"¹².

מה ההבדל ביניהם? אהבת "נפשי איזיתך" פירושה שאדם מרגיש חסר חיות ורק האמונה בקב"ה יכולה לתת לו חיות. באהבה זו הקשר עם הקב"ה הוא מה שמזין ומחיה את האדם.

אבל אהבת "רעיא מהימנא" היא להיפך, בה האדם מרגיש שאינו רוצה להיות אחד כזה שהוא נפרד מהקב"ה והקב"ה מחיה ומקיים אותו, אלא הוא רוצה ממש להרגיש חלק מה' ולא נפרד ממנו כלל, להרגיש שכל המציאות שלו בטלה וכלולה בתוך הקב"ה.

בכוונות האר"י הקדוש, נקראת המצה מוחין דאבא, והיין נקרא מוחין דאמא. בתרגום של המושגים בתורת הרב בעל התניא¹³, מוחין דאבא הם אהבת "רעיא מהימנא", ומוחין דאמא הם אהבת "נפשי איזיתך".

על פי האמור, אכילת המצה באה לבטא שהאדם כלול בתוך הקב"ה. המצה היא עצם האמונה שאין עוד מלבדו, ובאכילת המצה אדם מבטא שאינו נפרד מקב"ה, ועוד יותר שאין בכלל משהו שהוא חוץ לו, אלא הכל חלק מהקב"ה.

אכילת המצה מביעה שאנחנו מאמינים שאנחנו לגמרי בתוך הקב"ה, ולכן היא עצם האמונה.

11. ראה שו"ע או"ח סו"ס תנ"ה ובנושאי כלים שם.

12. והארכנו על כך בתחילת הספר 'נהלך ברגש'.

13. ראה ב'נהלך ברגש' עמ' 485 הערה 81.

תפקיד היין הינו להביע שגם כאשר בסופו של דבר אני חי את החיים שלי, האמונה בה' היא הנותנת לי חיות.

עצם האמונה היא משהו עצמי לגמרי, ללא שום הסברים; אבל כאשר האדם מתבונן מה האמונה פועלת בתוכו הוא מגלה שהיא פועלת בתוכו הרבה חיות.

למעשה, יש שתי מצוות, מצווה אחת מדאורייתא ומצווה אחת מדרבנן. מוחין דאבא שייכים לתורה שבכתב, ומוחין דאמא שייכים לתורה שבעל פה.

שתי המצוות הללו יחד פועלות להביא באדם גם אמונה עצמית לגמרי בקב"ה, וגם את ההשגה וההרגשה שהאמונה הגדולה שיש לי מביאה לי הרבה חיות בעבודת ה'.

מצוות הדיבור

כל המצוות הללו הם (כפי שאמרנו) הכנה לכך שלאחר מכן אנו יכולים לדבר. על ידי האמונה אנו מרגישים שאנו יכולים גם לדבר ולספר ביציאת מצרים. האמונה חדרה בנו כל כך חזק ועמוק, וממילא אנו יכולים להגיד ולספר אותה.

כפי שנראה בהמשך (במאמר "מה הסיפור שלך"), מה שמיוחד בהגדה של פסח הוא שיותר ממה שאנחנו מספרים את מה שאירע ביציאת מצרים, אנחנו בעיקר עוסקים ומדברים 'אודות' כך שאנחנו מספרים על יציאת מצרים.

נקודה זו מאירה לנו כי המציאות אינה חשובה לנו לאמיתו של דבר, וכל חשיבותה אינה אלא רק כדי שאנו נוכל לדבר ולספר.

אך כאשר חושבים על היחס הזה לסיפור, הרי שמתעוררת תמיהה. לפי זה לכאורה היה אפשר שבכלל לא יקרה שום דבר במציאות, ורק הקב"ה יגיד לנו לשבת ולספר כאילו באמת קרה משהו.

וזה כמובן לא נכון, ובוודאי יש חשיבות לכך שמה שאנו מספרים התרחש באמת במציאות¹⁴. מה שעבר עלינו במצרים, אינו סתם חוויה נשכחת, שהרי ממש עבדנו שם בפרך, וזו חוויה שזוכרים לאורך זמן.

אך הדגש הוא כי על אף שהמציאות הייתה חזקה ונוכחת, עכ"ז הסיפור שאנו 'מספרים' יותר חזק מכל החוויה הכי חזקה של המציאות.

זו המשמעות של ה'סיפור ביציאת מצרים' - יציאת מצרים אירעה כדי שנספר עליה. אם היא לא הייתה מתרחשת באמת, והקב"ה היה מבקש ממנו לספר, היינו מספרים אך מתוך הרגשה שאנו מדברים על דמיונות. והקב"ה רצה שנספר על מציאות שהתרחשה ממש, ובעוצמה גדולה.

¹⁴. עד כדי כך שכתוב "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" וכמו שלומדים זאת ממה שכתוב "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" כאילו זה קרה לי ולא כאילו זה קרה לאבותינו. שכדי שאוכל לספר את זה כאילו זה מציאות ממשית ולא כדמיונות, אני צריך שתהיה כזאת מציאות ושאיני שאני בעצם עובר אותה.

ובכל זאת אנו רואים במציאות רק אמצעי שיהיה על מה לספר, ובסיפור עצמו את העיקר והמטרה.

קודם, כשעסקנו באכילת המצה, הסברנו שדבר המאכל הגשמי, שהוא מציאות קיימת גם בלעדינו, ממחיש לנו עד כמה האמונה צריכה להיות בתוקף כמו הגשמיות. אך כאן, כשאנו עוסקים בסיפור יציאת מצרים - אנו אומרים רעיון שונה. אנו עוסקים באמונה רעיונית, מספרים סיפורים, וגם מדגישים ואומרים שהעיקר העניין הוא שאנחנו מספרים סיפורים.

אנחנו גם מספרים את הסיפור באופן שברור הדבר כי המציאות פחות חשובה מעצם כך שאנו 'מספרים'. מבחינתנו, כל המציאות שהייתה היא רק כדי שאנו נוכל לספר עליה בלי שהיא תורגש אצלנו כדמיון אלא כדבר ממשי.

לשותפות בהפצת עלון מעמקים חייג
עכשיו 058-5277247

הקדשת עלון
לשבוע אחד:
1400 ₪

עלות שבוע
הפצה:
35 ₪
לחודש

עלות נקודת
הפצה:
150 ₪
לחודש

בזכותך!

רבים יזכו להתחבר לעומק של התורה,
וכל הזכויות האלה יהיו שלך.

יראת ה' לחיים

חיוב ההסבה וחיוב המורא

בשולחן ערוך נפסק (ראה שו"ע או"ח תעב ד-ה) שאשה בפני בעלה וכן תלמיד בפני רבו לא צריכים להסב, משום שהם צריכים להיות במורא.

במבט ראשון נראה שהכוונה שאף על פי שיש מצווה בליל הסדר להתנהג בדרך חירות, מכל מקום משום שהם מצווים להיות במורא הם פטורים מלהראות את עצמם כבני חורין.

אך נראה שההסבר עמוק יותר מזה: הגמרא אומרת (יבמות קיח): שאשה שהיא נשואה, אפילו אם היא נשואה לאדם פשוט - היא שמה את הכיסא שלה בין הבנות-חורין החשובות. כלומר, עצם העובדה שיש לה מורא מבעלה הופך אותה לבת חורין. וכמו שחז"ל אומרים "עבד מלך - מלך" (ראה רש"י במדבר יב, ח).

המושג יראה מובן בהבנה ראשונית בצורה לגמרי לא נכונה, וגורם לאדם לפחד מפניו. אנשים סולדים מהמושג הזה, וחושבים שהוא חסר חיות, ומעדיפים להתרחק ממנו, ולא להיות ביראה. אבל באמת יראה באה להוסיף חיים, ולא להצמית אותם, וכמו שכתוב "יראת ה' לחיים".

יותר מזה, כאשר אנחנו מתפללים על מה שיקרה לעתיד לבוא, עיקר התפילה שלנו היא על היראה, ולא על האהבה (כמבואר בעמקות ובאורך ב"הערה לתיקון חצות" בסידור עם דא"ח), שהרי כך אנחנו אומרים בשעה שאנחנו מבקשים מהקב"ה על בניין בית המקדש: "ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות".

לכן ירושלים נקראת כך כצירוף לשתי שמות "יראה" שקרא אברהם אבינו, ו"שלם" כמו שכתוב "ומלכיצדק מלך שלם". כלומר מלשון יראה שלימה, ולא יראה מצמיתה.

ואליבא דהאמת עצם הרצון שתהיה יראה שלימה הרי זה הרגשה קצת של גאולה. כי בגלות אנחנו מפחדים לבקש על יראה כיוון שיראה מפחידה אותנו, מרוב שאנחנו רחוקים מהמושג הזה, ועצם העובדה שאנחנו רוצים יראה שלימה, ומבקשים אותה, נותנת קצת הרגשה של גאולה.

ננסה לבאר טוב יותר - את המושג יראה - על ידי דוגמה: חלק ניכר מהתענוגות שיש לאנשים זה להיות במצב של יראה. וכמו למשל, אנשים שאוהבים לקרוא סיפורים מפחידים ומותחים. ויש אנשים שיתירה מזאת נהנים להביא על עצמם מצבים מלחיצים ומאתגרים ולעמוד בהם.

כמו כן, אדם שרוצה להצליח יותר ולגדול במקום שבו הוא עובד. זה מכניס את אותו אדם למתח, והוא אוהב את זה ונהנה מזה. אפשר אמנם להגיד שכל הרצון שלו להיות גדול יותר, נובע אמנם 'גם' מהרצון לכבוד, אבל הוא נובע גם בגלל ההנאה שיש לו מלהיות במצב של יראה שמתלווה למאמץ. יש בכך אתגר, יש בזה מתח וחיות.

היראה נותנת חיות ומתח לחיים. לכן אדם מבוגר שיוצא לפנסיה מסתכן, כי שוב אין לו מתח ודריכות בחייו. אנשים שלא יודעים לשמור על מתח בחייהם - מתנוונים, חסר להם חיות.

יוצא שישנה תאווה מרכזית מאוד בחיי האדם, והיא התאווה להיות ביראה. אמנם התאווה הזו יותר חיה ופחות מגושמת ביחס לתאוות האחרות, אבל גם זו תאווה.

פנימיות התאווה הזו היא שאנו רוצים להרגיש שאף אחד לא יכול לחייב אותנו לחיות רק כי חיינו אתמול; ומבחינתנו, אם לא יהיה איזה חידוש מעניין בחיים - אנחנו מעדיפים לא לחיות בכלל.

מבחינה מסוימת, האדם לא יכול לסבול את המצב שהוא חייב לחיות ולעבוד ולעשות את הכל רק בגלל שכך הוא התרגל לחיות. האדם רוצה לחיות פשוט כדי לחיות, ולכן הוא מעדיף להעמיד בסיכון את כל החיים הרגילים שלו כדי לחוש שהוא חי באמת. כך, באופן סותר למעשיו, דווקא ההעמדה של החיים בסיכון נותנת יותר לחוש את החיים עצמם, נותנת יותר חיות.

גם צדיקים עובדים ופועלים להיכנס למצב של יראה; אבל יש הבדל בין הצורה שבה הצדיקים אוהבים לחיות ביראה, לבין התאווה של אנשים כערכנו להיכנס ליראה.

הסברנו שההנאה מסכנות נובעת מהסלידה מהחיים האפרוריים והשגרתיים, והכמיהה למשהו מעבר. אם כן, ההנאה שלנו היא משבירת מערכת החיים המוכרת לנו. זו יראה שלילית.

לצדיקים, לעומת זאת, יש 'חוש' בחיים שמעבר לחיים הפשוטים שנראים כל כך מכבידים. הצדיקים מבינים שיש מעבר להם חיות הרבה יותר גדולה, והם כל כך דבוקים למקור החיות שלהם, עד שהם לא יכולים להתנתק ממנו לרגע.

ומתוך שהצדיקים דבוקים שם, במקור החיות, הם מקבלים משם הרבה חיות, והיציאה שלהם מהחיים הפשוטים נעשית רק 'ממילא'. זו יראה קדושה.

יתרון האור מן החשך

התמיהה והתעניקות בליל הסדר

בליל הסדר, עוד לפני מצוות היום, אנחנו מתחילים מקושיות ותמיהות. הדבר הראשון שמתחילים ביום הגדול הזה הוא לעורר שיהיה איזה משהו מתמיה על ידי אכילת הכרפס (ראה פסחים קיד:), שיהיה משהו קשה, משהו שלא מסתדר.

ננסה להסביר את הטעם לכך:

כתוב "יתרון האור מן החושך". אפשר לפרש את הפסוק כאומר שיש יתרון לאור על פני החושך, אך אפשר לפרש את הפסוק גם כאומר שבחושך עצמו יש "יתרון האור". הדבר דומה למה שקוראים חז"ל את העיוור "סגי נהור" - שיש לו הרבה אור. אמנם בדרך כלל מפרשים שהכוונה היא רק בדרך צחות, שרוצים לדבר עליו בלשון טובה, אבל האמת היא שבעצם יש משהו בחושך שהוא כמו ריבוי אור, וכמו שנסביר:

כאשר אני מאיר כלפי חוץ אני רוצה להגיד שאני כפי שאני לעצמי העיקר, והאור שלי הוא רק התגלות שלי. לדוגמא: אם אני מספר למישהו משהו, ובאמצע הסיפור אני עוצר לרגע ואומר לו שזה משהו שממש נוגע לי, אז הפסקתי רגע להאיר החוצה כדי להתעצם ולהגיד לו שזה ממש אני. אם כן, דווקא בהתכנסות הזאת פנימה יש יותר אור. כל היכולת שלי לזהות שהאור הוא באמת אור, הוא רק מתוך שאני רואה שהוא מגיע מתוך החושך, מתוך ההתעצמות. כדי שהאור לא יהיה מנותק מהמקור, צריך שיהיה "יתרון האור מן החושך".

כעת נסביר זאת ביחס לאמונה:

לאחר יציאת מצרים אנחנו רוצים לקבל את התורה והמצוות בהר סיני. על המצוות נאמר - "כל מצוותיך אמונה". מה הכוונה שהכל אמונה? בפורים אמרנו "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" ו"אורה - זו תורה". איך אפשר לומר שהתורה היא אור? זאת מכיוון שהיא מחוברת לקב"ה, וזאת שהתורה מחוברת לקב"ה פירושו של דבר הוא שיש אמונה שקודמת לתורה. והאמונה הזאת אומרת שיש הקב"ה - נותן התורה, והוא שגילה את עצמו ונתן את עצמו בתוך התורה.

עצם האמונה נמצאת דווקא באכילת מצה, ו"במורא גדול - זה גילוי שכינה" שהיה ביציאת מצרים, ואחר כך היא באה לידי ביטוי בכל המצוות.

הרעיון הזה קשור באופן כללי לקרבן פסח, שכן קרבן פסח קשור באופן מיוחד ללילה. חוץ מהמציאות שצריך לאכול אותו דווקא בלילה, גם ההקרבה שלו צריכה להיות דווקא אחר תמיד של בין הערביים (בשונה מכל הקרבנות האחרים שצריכים להיות דווקא לפני תמיד של בין הערביים), בזמן שכבר שייך ללילה - זמן של חושך ואי בהירות.

כעת נוכל להבין מדוע חשוב לנו כל כך לייצר בליל הסדר תמיהות וקושיות:

כאשר אדם מקבל תשובה שלא נבעה מתוך קושיא - ההרגשה היא שהתשובה הזו חיצונית ו'מולבשת'. אך כאשר יש קושיא ועליה עונים תשובה - כעת ההרגשה היא שהתשובה היא משהו שמבטא אותי.

בתחילה הייתי מכונס בתוך עצמי ולא הבאתי את עצמי לידי ביטוי, ועל ידי התירוצ הצלחתי להביא את עצמי לידי ביטוי.

כשם שהאור בעל היתרון הוא לא אור שקיים לבד אלא כזה שבא מתוך החושך, כי רק אור הבא מתוך החושך הוא אור שמבטא את העצם - כך אנו רוצים בליל הסדר לומר דווקא תשובה שבאה מתוך קושיא, כדי שתבטא את מה שיש בפנים.

בליל הסדר אנו מגלים את האמונה שקודמת לתורה. התורה היא אור, ובליל הסדר אנו מגלים שהאור הזה לא עומד לעצמו אלא הוא מבטא עצם - את עצם האמונה. לכן את הלילה הזה אנו מתחילים בקושיות ותמיהות, משום שאנו רוצים להדגיש שהתורה והמצוות הם אור שמבטא את האמונה. ללא ליל הסדר שמתחיל בקושיות ותמיהות, היינו מתייחסים לתורה ומצוות כאור שחיצוני לקב"ה, אך על ידי הלילה הזה אנו מבטאים שהתורה והמצוות הם ביטוי של השי"ת.

הא לחמא עניא

חג הפסח נקרא בתורה 'חג המצות'. מצות אכילת מצה היא מצוה ממש מיוחדת, אין עוד מצוה בתורה בה עיקר החיוב הוא לאכול.

אמרנו שפסח הוא זמן האהבה, 'עת דודים', בין ה' לעם ישראל. מדוע דווקא בזמן כזה אנו מצווים לאכול?

יש מאמר העולם ש'עם אהבה לא הולכים למכולת', נקודת האמת שבמאמר העולם היא שכשיש אהבה גדולה התחושה היא שלא צריך עוד כלום, אפילו לא לאכול. וכן להיפך, גם כאשר אדם מרגיש חוסר גדול באהבה הוא עלול להיכנס לדיכאון ולא לרצות לאכול, עד כדי תת תזונה וסכנת חיים.

כך גם אנו – אם ה' לא מראה לנו את אהבתו אין לנו טעם לחיים ולא סיבה לאכול, וכשאנו בן מרגישים את האהבה אין לנו צורך לאכול. בחג הפסח אנו חשים את אהבת ה' ולא צריכים לאכול, לכן ה' 'מכריח' אותנו לאכול כדי שיהיה לו את מי לאהוב, ואנו מקיימים את רצונו ואוכלים.

אם כך, מדוע לאכול דווקא 'לחם עני'?

המצה נקראת 'לחם עני' גם כי היא 'לחם עני' ללא תוספות ונפה, וגם משום 'שעונים עליה דברים הרבה' ובזמן אכילתה מספרים ביציאת מצרים.

בזמן האהבה האוכל אינו מעניין ואוכלים רק כדי להתקיים, לכן אוכלים מצה דקה ולא עשירה בתוספות. וכמו כן, כשאוהבים מתיישרים לאכול יחד האוכל משמש רק ככלי לדיבורי האהבה והחיבה בין האוהבים.

מה נשתנה

דיברנו על כך שהמצה קשורה לאמונה בה'. בד"כ כשמדברים על הקשר בינינו לקב"ה ועל האמונה בו יכול האדם לחשוב שעיקר השאלה היא האם אני כופר במציאות ה' או שאני מאמין בה. אבל האמת היא שזה לא עיקר הדיון, כשמדברים על אמונה השאלה העיקרית שצריכה להיות היא האם אני מאמין בקשר שיש בינינו, האם אני באמת חושב שיש כאן קשר מאוד חזק, שה' מרוכז מאוד בקשר ואז ממילא גם אני נענה לקשר הזה.

הסמיכות דעת על הקב"ה והביטחון בקשר שלו איתנו גורמת שהקשר יהיה טוב מאוד, שיהיה מדויק, שלא ייטה לצדדים, שלא פתאום יברח למקומות לא נכונים (כמו שדיברנו קודם על החמץ). סמיכות הדעת גורמת לנו שלא משנה מה יהיה, לא משנה איך יהיה, אנחנו תמיד נפרש את הכל כחלק מהקשר, ולא כניתוק מהקשר.¹⁵ הסמיכה גורמת לכך שלא תהיה לנו בעיה לתת את כל עצמיותנו בלי לפחד בכלל, מכח הביטחון אנחנו יכולים להתמסר לחלוטין ולא חוששים שנתבדה. אמון הוא משהו בסיסי בקשר, בין בני זוג צריך להיות המון אמון.

עיקר מה שאנחנו חוגגים בפסח הוא את הביטחון שיש לנו בקשר עם הקב"ה. זה חידוש שאנו יכולים להגיד שהקב"ה באמת לגמרי בתוך הקשר.¹⁶ אנחנו שמחים על כך שיש לנו אמונה חזקה שגורמת לנו לפרש את הכל נכון, אנחנו חוגגים את היכולת הזאת

¹⁵. אם למשל אצל בני זוג מתחיל להתערער האמון הם ממילא מפרשים לא נכון אחד את השני, אבל אם יש אמון הם מפרשים נכון אחד את השני. אם אני חושב שכל מה שקורה הוא חלק מהקשר זה גורם לי לפרש נכון את המציאות. ואם אני חושב שבתוך מה שקורה יש כל מיני דברים שלא מביעים קשר אלא ניתוק - זאת אומרת שהאמון שלי נחלש ואני לא אפרש נכון את המציאות.

¹⁶. בשבילינו זה בשורה טובה, יש לנו מזה נפקא מינה מאוד חשובה בעבודת ה'. נניח אם אני לא מצליח להתפלל - אז אני אומר שכנראה שה' מסתיר את הפנים שלו. או שזה משהו מצידי שאני מרגיש משהו ביחס לקשר, כמו כבודות וכדומה.

שלנו להתמסר לגמרי בלי שום שיור "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". פסח הוא זמן בו הקב"ה בא אלינו להיות נוכח בחיים שלנו, ומה שאנחנו צריכים לעשות הוא לגרום לכך שנהיה קשורים אליו יותר חזק. שהאמון שלנו בו יהיה יותר חזק, כמו שעם ישראל הלכו אחרי הקב"ה, הקב"ה אומר להם ללכת - והם הלכו, הם לא לקחו איתם אוכל, הם נסמכו עליו לגמרי ולא שאלו שאלות.¹⁷

כך אנו צריכים בפסח ללכת אחרי ה' ולא לשאול שאלות. אנחנו צריכים להניח בצד את כל המחשבות והספקות שלנו, ולחשוב על כך שה' מרים אותנו. פעמים רבות היהודי מרגיש שהוא עצוב ומבולבל והרבה דברים מכבידים עליו, ובפסח ניתנת לו ההזדמנות להוריד את כל המעמסה שעל כתפיו ולתת לה' להרים אותו. אמנם יש זמנים בשנה בהם אנו מדגישים בעיקר את העבודה שלנו, אך בפסח אנחנו מדגישים בעיקר את זה שה' רוצה להרים אותנו ואנו מאוד רוצים ללכת אחריו בלי לערב את הדעת שלנו ובלי לשאול שאלות, בלי חמץ ובלי ניפוח, רק אמון פשוט.

לפי זה לכאורה היה צריך להיות שבפסח לא ישאלו שאלות. אלא שהשאלה היא באיזה צורה בדיוק שואלים את השאלות (ונרחיב על כך בהמשך, במאמר "מה התשובה שאתה מחפש", וכן בסוף המאמר "ארבע מי יודע"), וכפי שאמרנו קודם (במאמר "יתרון האור מתוך החושך"), דווקא יש יתרון גדול בכך ששואלים שאלות, "כיתרון האור מן החושך". הבן הרשע שואל "מה העבודה הזאת לכם" דהיינו "מה קורה אתכם?", אין בזה צורך, זה לא הגיוני", הוא לא שואל כי הוא חושב שהוא לא יודע, כשהוא שואל הוא רוצה שהשאלה שלו תהיה יותר חזקה מהתשובה. אך בכל זאת אנחנו מדברים על שאלת הבן הרשע בליל הסדר, משום שבאיזשהו מקום הוא נמצא בתוך כל אחד מאיתנו, ואנחנו רוצים להרגיש ולדבר על זה שבאמת לא זו הדרך לשאול שאלות, אנחנו באים ואומרים שאנחנו שואלים שאלות שאנחנו לא רוצים לשאול אותם.

קעת נעבור על השאלות ונסביר אותם לפי זה:

א. **"שביליה הזה מטבילין שתי פעמים"** - ההטבלה נועדה על מנת לעורר שאלות, שכן כאמור בלילה הזה אנחנו מנסים לעורר שאלות¹⁸. בתחילה מעוררים שאלה אחת, ואחרי שהאדם נפתח וגילה משהו שהוא מסתיר בתוכו, אפשר להמשיך ולראות שהוא מסתיר בתוכו עוד משהו, שההסתרה הקודמת היתה בעצמה איזה כיסוי להסתרה יותר עמוקה. השאלה הזאת קשורה לבן שאינו יודע לשאול, שרוצים להגיד לו שלמרות שזה טוב לעשות מה שה' אומר בלי לשאול שאלות, בכל זאת זה לא טוב להיות אחד כזה שאפילו לא יודע לשאול. בסופו של דבר, אם היינו רוצים שרק תתרחק מהחמץ ומהרגשת המציאות שלך אז היינו אומרים לך לאכול רק 'כרפס', אבל האמת היא שהמצוה העיקרית

¹⁷. כאשר נתבונן בסיפור יציאת מצרים נוכל לשים לב שישנם הרבה מופתים שמשה רבינו עושה, אבל כידוע, בהגדה של פסח, בכל הסיפור על יציאת מצרים, אנו לא מזכירים את משה רבינו אפילו פעם אחת. הטעם לכך הוא שאמנם משה רבינו עושה הרבה מופתים, אבל כל אלו אינם עיקר המהות של יציאת מצרים, כל המופתים העצומים של משה רבינו היו רק 'כלים' לנס האמיתי - ההחלטה של עם ישראל ללכת אחרי ה' באמונה מוחלטת.

¹⁸. הנוסח בחב"ד הוא שבשאר הלילות לא מטבילין כלל. לפי זה משמע שעצם ההטבלה היא כדי לעורר תמיהה, ולא כמות ההטבלות.

היא לאכול מצה, שהיא בסופו של דבר משהו שיכול להחמיץ, שידוע לשאול. אם אני לא יודע לשאול אני בכלל לא מבין כמה ה' גדול.

ב. **"הלילה הזה כולו מצה"** - כפי שהארכנו קודם, אכילת המצה מבטאת הליכה אחרי ה' מתוך אמון מוחלט, והחמץ מבטא גאווה ותועלת עצמית (אינטרסים) (כמו שהארכנו במאמר על בדיקת חמץ). א"כ השאלה פה היא על ההתמסרות שלנו לקשר עם ה' בלי שיש לנו מזה שום רווח חיצוני. השאלה הזו נובעת מהמצב בגלות הנמשל ללילה, בו אין לנו שום הארה וצריך לפעמים לעמוד בתוקף באמונה עיוורת. השאלה הזאת קשורה לבן הרשע, שכפי שאמרנו הוא שואל שאלות שלא היה צריך לשאול אותם. הרי אנחנו אוכלים מצה ולא חמץ כי כך ה' ציווה אותנו בתורה, על זה לא היה צריך לשאול למה.

ג. **כולו מרור** - השאלה פה היא מדוע אנו מרגישים רק מרירות מהריחוק שלנו מה', ומדוע הקשר עם ה' לא מתבטא בהרגשת קרבה אליו. זה קשור לשאלה של התם, הוא לא שואל על ה', הוא פשוט אומר "קשה לי", "אני לא רוצה להיות כמו שאני עכשיו - זה קשה", המציאות קשה, למה זה ככה?

ד. **כולנו מסובין** - אם אכן המרירות ותחושת הריחוק מה' חשובים כל כך, מדוע אנחנו מסובים ומתנהגים כבני חורין? במילים אחרות: אם המרירות כל כך מודגשת, איך זה שאנחנו מצליחים להיות כל כך מרוצים מהקשר עם ה'? השאלה הזאת קשורה לבן החכם. החכם מבין שזה פשוט לא הגיוני שאנחנו נהיה כאלה מנופחים. אנחנו יושבים מסובים, כמעט אפשר לומר שאנחנו יושבים עם הרגליים למעלה, והקב"ה עומד.

נהניתם? רוצים לשמוע עוד?

לשמיעת שיעורים נוספים חייגו כעת ל'קול הלשון'

073-371-8149

סיפור יציאת מצרים

כאשר אדם מציל את חברו ממצב קשה, לא יעלה על הדעת שהוא עושה זאת רק כדי שאחר כך יספרו על מה שקרה. הפלא הגדול הוא שלכאורה כך כתוב בתורה על יציאת מצרים.

בשביל מה ה' הוציא אותנו ממצרים? "והגדת לבנך... בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". פשט הפסוק הוא שה' הוציא אותנו ממצרים בשביל שאחר כך נשב עם המצה והמרור ונספר על זה לילדינו. כלומר, אנו לא יושבים ומספרים כי היתה יציאת מצרים, אלא, יצאנו ממצרים כדי שנשב ונספר.

מדוע זה כך?

האמת היא שכאשר מבינים שפסח אינו סתם ספור הצלה אלא 'עת הודים' והתעוררות האהבה בין ה' לעם ישראל, השאלה ששאלנו לא קשה כלל.

כאשר איש ואשה נישאים ויוצרים קשר חדש, הם לא רוצים שהקשר ילך ויתיישן ושכל מה שיותר להם הוא הזכרון מהקשר הטוב, אלא שתמיד הקשר יהיה טרי וחדש. בקשר טוב העיקר הוא הרגע הזה ולא הזכרון ממה שהיה פעם.

כך בדיוק אומר הקב"ה לעם ישראל – העיקר הוא שתספרו איך אני אוהב אתכם עכשיו ולא איך אהבתי אתכם פעם. ביציאת מצרים ה' בחר בנו ו'נשא' אותנו רק בשביל שכל שנה נספר על זה ובכך בעצם נחדש את הקשר איתו.

יוצא אם כן שכאשר נשב בליל הסדר ונספר ביציאת מצרים, נזכור שאנו לא סתם מספרים על קשר שנוצר לפני הזמן שנים, אלא כל יציאת מצרים היתה כדי שנחדש עכשיו את האהבה והקשר עם ה'.

לפי ההסבר הזה כל ההגדה של פסח מקבלת לבוש חדש. כפי שנראה בעז"ה במאמר הבא "מה הסיפור שלך?"

מה הסיפור שלך?

ליל הסדר הוא לילה של סיפורים, והסיפור אותו אנו מספרים הוא הסיפור של ה'. בליל הסדר כל מה שקורה במציאות הוא הסיפור שה' מספר לנו, וה' רוצה שנספר את הסיפור הזה איתו ביחד.

סיפור עבודת הפרך במצרים ויציאת מצרים פרוש על פני שלוש פרשות שמכילות בתוכן פסוקים רבים. אבל אף על פי כן, כאשר חכמינו הורו לנו אילו פסוקים לדרוש בליל הסדר, הם לא בחרו באף אחד מהפסוקים הללו, אלא לקחו פסוקים מספר דברים ואותם דרשו. למה חכמינו הביאו ממרחק לחמם, ולא דרשו את הפסוקים בספר שמות, שבהם התורה מספרת את סיפור יציאת מצרים?

לספר את הסיפור של ה'

הפסוק העיקרי של ליל הסדר בכלל ושל החלק של המגיד בפרט, הוא "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים"¹⁹ (שמות יג, ח). בקריאה מהירה נראה שה' מצווה אותנו לספר לבנינו את סיפור יציאת מצרים, כדי לזכור את הנסים שהוא עשה לנו. אבל כאשר מסתכלים טוב יותר בפסוק, רואים שהפסוק אומר משהו הפוך²⁰: ה' הוציא אותנו ממצרים, כדי שנספר לבנינו²¹ (ראה רש"י ואבן עזרא על הפסוק וכך נראה בחז"ל²²).

עיקר מה שאנחנו רוצים בליל הסדר, זה לחשוב שה' הוציא אותנו ממצרים כדי שנוכל להתייחס לכל העולם כסיפור שלו. ה' רוצה שגם נהיה חלק מהסיפור, וגם נספר את

¹⁹. חוץ מעצם העובדה שהיא נקראת "הגדה" כלשון פסוק זה, פסוק זה מופיע ארבע פעמים בסדר ההגדה, גם אצל הבן הרשע, גם אצל הבן שאינו יודע לשאול, גם בפסקה "יכול מראש חודש", וגם במאמר "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים".

²⁰. פסוק זה לקוח מפרשת "קדש לי כל בכור", הפרשיה הראשונה שמופיעה לאחר יציאת מצרים. כשמסתכלים על ההבדל בין פרשיה זו לבין הפרשיה הבאה אחריה - "והיה כי יביאך" - רואים שבאופן כללי זה ההבדל בין הפרשיות, שהפרשיה השניה אומרת שהטעם של המצוות הוא כדי לזכור את יציאת מצרים ואילו הפרשיה הראשונה אומרת להיפך כנ"ל בפנים.

²¹. יש פסוק נוסף שאומר משהו דומה (שמות י, א-ב) "בֹּא אֶל פְּרַעֲהָ פִּי אֲנִי הַכְּבֹדְתִּי אֶת לְבֹי וְאֶת לִבְ עֶבְדִּי... וְלִמְעַן תִּסְפֹּר בְּאָזְנִי בְּנֶךָ וּבִן בְּנֶכְךָ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם" כלומר שמה שה' התעלל במצרים היה כדי שתספר את זה.

²². כתב האבע"ז בפירושו הארוך לפסוק: אמר רבי מרינוס, פי' בעבור זה, היה ראוי להיותו הפוך זה בעבור שעשה ה' לי, והביא רבים כמוהו לדעתו. ולפי דעתי, אין אחד מהם נכון, כי איך נהפוך דברי אלהים חיים. וטעם הפסוק הפך מחשבתו, כי אין אנו אוכלים מצות בעבור זה, רק פי' בעבור זה, בעבור זאת העבודה שהוא אכילת המצה ולא יאכל חמץ שהוא תחלת המצוות שצוה לנו השם עשה לנו השם אותות עד שהוציאנו ממצרים. והטעם לא הוציאנו ממצרים רק לעבדו, ככתוב "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה" (שמות ג, יב), וכתוב "אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים" (במד' טו, מא). וכדברי ר' מרינוס הביא בפירושו הקצר בשם ר' יונה המדקדק וגם שם חלק עליו. אמנם הרמב"ם פירש בדומה לר' מרינוס, ואח"כ הוסיף פירוש נוסף: ויתכן שיהיה שיעורו והגדת לבנך בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, כאומר כך וכך עשה ה' לי, כי מלת בעבור תשמש גם 'בעצם ענין', כמו "בעבור הילד חי צמת ותבך" (ש"ב יב, כא), אינו בגלל, וכענין זה פירשו ברס"ג, ברשב"ם בהדר זקנים ועוד. אך בתרגום יונתן מבואר כמו האבע"ז, וכן פרשו רש"י חזקוני והרלב"ג, וכן לכאורה משמע בחז"ל גם מכך שדרשו מ"זה" "לא אמרתי אלא בשעה שפסח מצה ומרור מונחים לפניך", וגם מכך שהביאו פסוק זה כתשובה לבן הרשע שאילו היה שם לא היה נגאל (אמנם הרמב"ם הסביר איך דברי חז"ל רמוזים בפסוק גם לפי שיטתו, עיי"ש).

הסיפור ביחד איתו²³. אפשר לראות את העולם כמקום שבו ה' מצווה אותנו במצוותיו, ובו אנחנו יכולים להיות עם ה' בקשר.

בליל הסדר אנחנו מסתכלים אחרת: אנחנו מבינים שכל העולם הוא סיפור שה' מספר, וה' רוצה שנספר את הסיפור הזה ביחד איתו²⁴.
כפי שנראה, הרעיון הזה חורז את כל החלק של ה'מגיד' בהגדה של פסח²⁵.

מתחיל בגנות ומסיים בשבח

נעשה קודם קצת סדר בליל הסדר. על פי מה מסודר החלק של ה'מגיד' שבהגדה?
המשנה בפסחים (י, ד) אומרת: "מתחיל בגנות ומסיים בשבח, ודורש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה". המשנה מחלקת את ההגדה לשני חלקים, החלק הראשון צריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח, והחלק השני הוא דרשה של ארבעה פסוקים מספר דברים, אותם אומר המביא בכורים לבית המקדש.

הגמרא מביאה מחלוקת בין רב לשמואל מה אומרים בשביל להתחיל בגנות ולסיים בשבח. למעשה, אנחנו מביאים בהגדה את דברי שניהם, וזה גורם את חלוקת המגיד (פחות או יותר) לשלושה חלקים: 'מתחיל בגנות ומסיים בשבח' לפי דעת שמואל, אחר כך לפי דעת רב, ואחר כך דורשים את ארבעת הפסוקים של מקרא בכורים, והדרשות הללו הן לב ההגדה.

לפי שמואל הפסוק שמתחיל בגנות ומסיים בשבח הוא "עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה". החלק הזה של ההגדה מסתיים כאשר מגיעים ל'מתחיל בגנות ומסיים בשבח' על פי רב: "בתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו שנאמר ויאמר יהושע אל כל העם וכו'"²⁶.

²³. וכך נראה על פי מה שהעיר אדמו"ר הזקן בלקוטי תורה שה"ש בד"ה 'קול דודי הנה זה בא' (יד, ג) "הנה אנו אומרים בהגדה מצה זו שאנו אוכלים על שום מה ע"ש שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם. והנה לכאורה אין זה טעם מספיק כי ענין התגלות זו שנגלה עליהם ממ"ה היה אחר חצות. כמ"ש ויהי בחצי הלילה כו', ואכילת מצה שאנו אוכלים (וכן בפסח מצרים) צריך להיות קודם חצות דייקא כמ"ד שהפסח אינו נאכל אלא עד חצות ובפסח נאמר על מצות ומורורים וגו'", וכן מה שהעיר עוד בפרשת צו (יא, ג) "דמשמע הא אלו לא גורשו והספיק להחמיץ היו אוכלים חמץ, והלא כבר נצטוו בעשור לחדש הזה כו' על מצות ומורורים 'אכלהו'. שההסבר הוא כמו שכתב האבודרהם בפירושו להגדה בשם ר' יוסף קמחי "שמה שנצטוו על המצות קודם לכן היה על שם העתיד" (וכ"כ הר"ד ושיבולי הלקט שם). שזה מאוד בולט כאן שהציווי קדם למציאות וה' התאים את המציאות למצוות (כמו שבאופן כללי כתוב ש'אסתכל באורייתא וברא עלמא').

²⁴. ובאופן פשוט זה ההבדל העיקרי בין מצוות זכירת יציאת מצרים שבכל יום (שעניינה הוא להיזכר במה שהיה) לבין מצוות סיפור ביציאת מצרים בליל הסדר (שעיקרה הוא עצם הסיפור שמספרים עכשיו).

²⁵. בהקשר לכך אפשר לשים לב שבמשך ההגדה מכנים את הקב"ה כמה פעמים בשם "המקום" (אדה"ז מגיש את זה קצת במאמרים שלו). כינוי זה בעצם בא לומר ש"הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו", כלומר שכפי שאמרנו כל העולם הוא סיפור בתוך הקב"ה.

²⁶. יש להעיר שנחלקו הראשונים מהי בדיוק מחלוקתם של רב ושמואל. יש מפרשים (אבודרהם, וכך נראה דעת ר' חננאל, הרי"ף והרא"ש) כפי שכתבנו בפנים שהמחלוקת היא מה אומרים, לפי רב "מתחילה עובדי עבודה זרה..." ולפי שמואל "עבדים היינו"; אמנם הריטב"א פירש שכולם מודים שמזכירים גם את גנות מצרים וגם את גנות עבודה זרה ונחלקו באיזה גנות לפתוח. עוד נחלקו המפרשים מהו ה"מסיים בשבח", שמהרמב"ם נראה כפי שכתבנו בפנים, שהשבח לפי רב הוא "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו" ולפי שמואל הוא "ויוציאנו ה' אלקינו משם"; אמנם יש מפרשים (התוס' רי"ד) שהשבח הוא לכל הדעות המקצת הלל שאומרים קודם האכילה, ויש אומרים (שבלי הלקט) שהשבח הוא ברכת

בין 'מתחיל בגנות ומסיים בשבח' על פי דעת שמואל לבין זה של רב, יש הרבה הרבה קטעים שמלמדים אותנו מי צריך לספר ביציאת מצרים (כולנו), כמה עלינו לספר ביציאת מצרים (כל המרבה הרי זה משובח), למי מספרים ביציאת מצרים (לארבעת הבנים), מתי מספרים ביציאת מצרים (בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך)²⁷ וכו'. כלומר בחלק הזה של ההגדה יש פסוק אחד על יציאת מצרים, וקטעים רבים על השאלה איך לספר ביציאת מצרים.

הסיבה לכך היא כאמור, שבלי הסדר העיקר זה הסיפור. אנחנו לא רוצים לחזור לסיפור יציאת מצרים כפי שהוא קרה, אלא בעיקר רוצים לספר על כך. להגיד עוד ועוד שהמציאות אותה אנו רואים לא עומדת בפני עצמה, אלא היא סיפור שה' מספר לנו, ורוצה שנספר אותה יחד איתו, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח²⁸.

ב'מתחיל בגנות ומסיים בשבח' על פי דעת רב העניין הזה עוד יותר מודגש. שכן בפסוקים שמובאים בחלק הזה, מספר יהושע ומברית בין הבתרים, מוזכרת בעיקר הירידה למצרים, ויציאת מצרים לא מוזכרת כמעט בכלל. אדרבה, ההגדה מספרת לנו שהיהודים סיפרו ביציאת מצרים עוד לפני שהיא התרחשה בפועל. הם דיברו על כך שמה שהם במצרים נאמר כבר לאברהם אבינו, ונאמר לו גם שהם יצאו ממצרים ברכוש גדול. מה שעם ישראל ירד למצרים היה מה שה' תכנן מראש וגילה זאת לאברהם אבינו, ומזה נלמד שכל העבדות במצרים וכל יציאת מצרים וכל האירועים במציאות בכלל - הם לא אירועים שמתגלגלים מכורח המציאות, אלא הם הסיפור אותו ה' מספר²⁹.

מקרא בכורים

החלק הבא של ההגדה הוא מקרא בכורים, כאמור, ובו חכמינו ז"ל דורשים ארבעה פסוקים אותם אומר המביא בכורים לבית המקדש. המביא בכורים מודה לה' על האדמה ועל היבול שה' נתן לו, ולשם כך הוא מזכיר את ימות העולם מתחילה: בתחילה רצה לבן לאבד את יעקב, אחר כך יעקב ובניו ירדו מצרימה, לאחר מכן העבידו המצרים אותנו "אשר גאלנו".

²⁷ כך פרשו האורחות חיים והרשב"ץ שדרשה זו באה ללמד על עיקר זמן מצוות סיפור יציאת מצרים. ולא נאמרה רק לבן שאינו יודע לשאול (אמנם ברש"י, שבלי הלקט והאברבנאל משמע שדרשה זו נאמרה לבן שאינו יודע לשאול).

²⁸ יש להביא בהקשר לכך את הנאמר בתוספתא בסוף מסכת פסחים (י. יא-יב) חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה אפילו בינו לבין בנו אפילו בינו לבין עצמו אפילו בינו לבין תלמידו. מעשה ברכן גמליאל וזקנים שהיו מסובין בבית ביתוס בן זונין בלוד והיו עסוקין בהלכות הפסח כל הלילה עד קרות הגבר. וכן במכילתא סו"פ בא (פרשה יח): ר' אליעזר אומר מניין אתה אומר שאם היתה חבורה של חכמים או של תלמידים שצריכים לעסוק בהלכות פסח עד חצות לכך נאמר מה העדות. וכן ברא"ש, ובטוש"ע (אור"ח תפא. ב) פסקו "חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים...". שלפי דברינו מובן מדוע העיסוק בהלכות הפסח קשור למצוות סיפור יציאת מצרים, משום שהעיקר זה המצוות ולא השחרור מהגלות.

²⁹ ההבדל בין גירסת רב לגרסת שמואל, הוא שהסיפור של רב על יציאת מצרים הוא על איך שזה נראה מלמעלה, שהקב"ה עשה את הגלות משום ש"בתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו" וכדי לקרב אותנו לעבודתו הוא העביר אותנו ב"כור הברזל" של שעבוד מצרים [בפסוקים לפני כן (שלא מופיעים בהגדה) כתוב שאברהם אבינו שאל את ה' "במה אדע כי אירשנה" כלומר איך אדע שהאמונה שיש לי תתקבע חזק בתוך זרעי והם לא ינטשו את האמונה שאני רוצה להנחיל להם? (נראה שמשום כך ההגדה מקדימה ש"מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו" ושתרח אבי אברהם היה עובד עבודה זרה, שזה הטעם שאברהם אבינו שאל את ה' במה אדע שהצאצאים שלי יהיו כמוני ולא כמו אבותי). אומר לו הקב"ה "ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" אני אכניס אותם לצרות, והם לא ישנו את לשונם ולבושם, הם יזכרו טוב שאני אמרתי שהם יכנסו ואני אמרתי שהם יצאו, כל זה כדי לדעת שהכל בהשגחה פרטית והכל כדי לחזק את האמונה שלנו]. ולעומת זאת הסיפור של שמואל הוא איך שזה נראה מלמטה, שהיינו עבדים וה' הוציא אותנו.

בפרך, ולבסוף הוציא הקב"ה אותנו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה ובאותות ובמופתים (שם בפרשה ממשכים עד לסוף, שהש"ת הביא אותנו לארץ ישראל ונתן לנו את האדמה ואת היבול, אבל אין זה עניינו של ליל הסדר).

הבחירה של חכמינו ז"ל בארבעת הפסוקים הללו היא מתמיהה מעט: הלא ישנם את כל פרשות שמות וארא ובא, אשר ניתן לבחור מהם פסוקים לדורשם. למה חכמינו ז"ל דורשים פסוקים מספר דברים, ולא את הפרשות שבהם נמצא עיקר העניין של יציאת מצרים?

השאלה מתעצמת לאור המדרש על עשר המכות: בהגדה לומדים חז"ל את עשר המכות בדרשה מהפסוק הרביעי שבמקרא בכורים: "ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה ובאותות ובמפתים". ודורשים חז"ל: "ביד חזקה - שתיים, ובזרוע נטויה - שתיים, ובאותות - שתיים, ובמפתים - שתיים. אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים".

עשר המכות כתובות בפירוש ובאריכות בפרשות וארא ובא. למה צריכים חז"ל ללמוד אותם בדרשה לא מפורשת כלל, ומפסוק שנמצא בספר דברים? במלים אחרות, מי שיקרא רק את ההגדה של פסח, עלול לחשוב שכל עשר המכות נלמדים רק מדרשה, ולא דברים שכתובים בתורה במפורש ובאריכות.

אמנם לדרכנו עד כאן ההסבר פשוט: חכמינו ז"ל לא רצו להזכיר את השעבוד במצרים ואת יציאת מצרים כפי שהם היו בזמן ההוא, אלא רצו את עצם פעולת הסיפור. שנגיד ונזכיר ונדבר על כך שכל האירועים הללו הם סיפור של ה'. לכן ההגדה מתחילה לפי שמואל בכך שעלינו לספר לבנינו על יציאת מצרים "ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים". ולפי רב ההגדה מתחילה בכך שיהושע מספר לכל העם את הירידה למצרים, ובכך שה' מספר לאברהם אבינו על הירידה למצרים. כל הפסוקים הללו הם לא פסוקים שבהם מתוארת יציאת מצרים בזמן כפי שהייתה, אלא פסוקים שבהם מספרים עליה. כך גם הפסוקים של מקרא בכורים אותם דורשים בהגדה, הם פסוקים שבהם מי שמביא בכורים מספר על יציאת מצרים, ולא הפסוקים של יציאת מצרים עצמה.

חשוב לנו לא לעשות עיקר העניין ממה שהיה, לא לדבר על זה שהיה משהו רציני, שהיתה עבודת פרך נוראית, או שהיו מכות נפלאות - כל זה מייחס חשיבות יתירה למציאות, ופחות הכרה וחשיבות בכך שכל המעשה הנורא הזה הינו בעצם - צורת התייחסות של הקב"ה אלינו ושלנו אליו, הכל זה סיפור שמתחולל בינינו.³⁰

³⁰ עניין זה בולט עוד יותר בדרשתו של ר' יהודה, הוא בכלל לא אומר את עשרת המכות אלא אומר רק את הסימן שלהם. כלומר אין צורך להאריך במה שהיה שם אלא מספיק להזכיר את זה ברמז והעיקר שאנחנו עכשיו מספרים.

ארבעת הבנים

ארבעת הבנים – משיעבוד לגאולה

השאלות של ארבעת הבנים כתובים במקומות שונים בתורה. ההתבוננות בשאלות של ארבעת הבנים, ובמקומות בתורה בהם הם נאמרות מראות על סדר של יציאה משיעבוד מצרים אל דבקות בה' ובמצוותיו

ההגדה אומרת שעלינו לספר את ההגדה לארבעה סוגים של בנים: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול. ארבעת הבנים הללו לקוחים מפסוקים מפורשים בתורה, שבהם אנחנו מצווים לספר לבנינו ביציאת מצרים.

אלא שבתורה הסדר של הבנים שונה מהסדר שלהם בהגדה: הבן הרשע מופיע עוד קודם מכת בכורות, כאשר משה רבינו מצווה את בני ישראל לעשות פסח לדורות. "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, ואמרתם זבח פסח הוא לה'". אחר כך מופיעים הבן שאינו יודע לשאול והבן התם בפרשיות 'קדש' ו'והיה כי יביאך' שבסוף פרשת בא. קודם מופיע הבן שאינו יודע לשאול: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". אחר כך מגיע גם הבן התם: "והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת, ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים". הבן החכם מופיע רק בספר דברים, לפני הכניסה לארץ: "כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם, ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים וכו'".

מדוע בהגדה סדר הבנים הוא שונה מהסדר שלהם בתורה?

מהרשע אל הצדיק

ראשית נבין מהו הסדר של הבנים בתורה. ולאחר מכן (בקטע הבא, תחת הכותרת "מה התשובה שאתה מחפש") נראה למה בהגדה הסדר שלהם משתנה:

ראשית כל נשים לב, שבתורה הבן הרשע הוא הבן הראשון, והבן החכם הוא הבן האחרון, כלומר סדר הבנים בתורה הוא סדר עולה מהרשע אל הצדיק. הסדר הזה מתאים לכך ששאלת הבן הרשע נאמרת עוד בתוך מצרים, לפני מכת בכורות, ולעומת זאת שאלת הבן החכם נאמרת רק ארבעים שנה אחר כך, כאשר בני ישראל מוכנים לכניסה לארץ, והשיעבוד נעשה כבר זיכרון בלבד.

אם כן, סדר הבנים בתורה הוא; לפני היציאה מהשיעבוד: בתחילה כאשר עם ישראל עודו מתחת שיעבוד מצרים, עוד לפני שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם. בשלב הזה בני ישראל עדיין שואלים את שאלת הבן הרשע, "מה העבודה הזאת לכם", שכן הם עדיין לא יודעים על בשרם שעבודת ה' יכולה להוציא אותם מהשיעבוד. בבחינת מה הם חושבים שגם אם הם באמת יצאו ממצרים לא ישתנה שום דבר, והעולם יישאר מקום לא טוב בית אסורים לאדם שבתוכו, כמו מצרים, ואולי עדיף בכלל להישאר במצרים. לכן שם מופיעה שאלת הבן הרשע.

לאחר מכן באים הבן שאינו יודע לשאול והבן התם. בתחילה, בפרשת 'קדש' משה רבינו מצווה את בני ישראל על פסח דורות, בדומה לציווי שהם כבר נצטוו קודם מכת בכורות, ושם מופיעה האמירה לבן שאינו יודע לשאול. לאחר מכן, בפרשת "והיה כי יביאך", בני ישראל ממשיכים לעלות בעבודת ה': הקב"ה מודיע לבני ישראל שהם ייכנסו לארץ ישראל, ושם הם יקיימו מצוות נוספות זכר ליציאת מצרים. שם מופיעה שאלת הבן התם.

הסיבה שמשם רבינו חוזר על מצוות פסח דורות שכבר נאמרה, היא משום שכאשר בני ישראל שמעו את מצוות פסח דורות במצרים, הם לא באמת אבו לשמוע אותה, כי הם לא באמת יכלו להאמין שאפשר לחיות אחרי היציאה ממצרים (ולכן השאלה שם היא השאלה של הבן הרשע, כאמור). כעת, לאחר שהם יצאו ממצרים, הקב"ה אומר למשה רבינו לעבור לשלב הבא, לצוות את בני ישראל במצוות נוספות זכר ליציאת מצרים, מצוות פדיון בכור ופטר חמור. אבל בני ישראל רק עכשיו יצאו ממצרים, ודעתם עדיין מבוהלת, הם אינם מסוגלים עדיין לשמוע משהו חדש. הם צריכים קודם לקלוט את מה שעבר עליהם, ורק אחר כך יהיה אפשר לצוות אותם במצוות נוספות. לכן אף על פי שה' אמר למשה "קדש לי כל בכור", משה רבינו קודם חזר על מצוות פסח דורות, ורק אחר כך, בפרשה הבאה, פרשת "והיה כי יביאך", הוא ציווה את בני ישראל על פדיון בכור ופטר חמור.

כיוון שבפרשת קדש בני ישראל עדיין לא מסוגלים לשמוע את מצוות פדיון בכור, הם בבחינת הבן שאינו יודע לשאול: כבר יש מצוות, אבל בני ישראל לא יודעים עדיין שיש כזה דבר חיים של עבודת ה', ואי אפשר עדיין לצוות אותם במצוות. בני ישראל יודעים

שהם יצאו ממצרים, אבל הם חושבים שההיפך ממצרים זה יציאת מצרים, ולא חושבים שההיפך ממצרים זה "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו".

לכן משה רבינו מקיים "את פתח לו", ופותח בפרשה אחרת לפני שהוא מצווה אותם את המצוות. משה רבינו קודם אומר להם "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". ה' הוציא אותנו ממצרים לא רק כדי שלא נהיה עבדים, אלא בעיקר כי הוא רוצה שנהיה איתו בקשר ונקיים את מצוותיו. רק לאחר שמשה רבינו אומר את זה לבני ישראל, הוא יכול לומר להם את הפרשה הבאה, פרשת "והיה כי יביאך", שהיא הקיום בפועל של פרשת 'קדש'. בפרשת 'קדש' משה רבינו מלמד את בני ישראל שה' הוציא אותם ממצרים בשביל לקיים מצוות, ולאחר מכן, בפרשת 'והיה כי יביאך' הוא כבר יכול לצוות אותם במצוות בפועל. לאחר מכן, בפרשת 'והיה כי יביאך', בני ישראל כבר כן יכולים ורוצים לדעת מהי עבודת ה', ולכן שם מופיעה שאלת הבן התם "מה זאת".

לאחר ארבעים שנה, כאשר בני ישראל כבר על סף הכניסה לארץ, מופיעה שאלת הבן החכם "מה העדת והחוקים והמשפטים". לבני ישראל יש כבר הרבה מצוות, והסיפור הוא כבר לא רק על יציאת מצרים אלא בעיקר על הכניסה לארץ, ועל קיום המצוות בארץ: "ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים... ואותנו הוציא משם למען הביא אתנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו. ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה".

ההיגיון נותן כפי סדר ארבעת הבנים בתורה

אם כן, בתחילה בני ישראל היו תחת שיעבוד המצרים ואחר כך יצאו משם; בתחילה בני ישראל היו במצרים ובהמשך התקרבו יותר ויותר לארץ ישראל; בתחילה הם כלל לא יודעים אם יש טעם ליציאה ממצרים, והאם היציאה ממצרים תעלה אותם למדרגה טובה יותר, לאחר מכן הם כבר שמחים שהם יצאו ממצרים, אבל לא יודעים שאמור להגיע מזה קשר עם הקב"ה, אחר כך הם כבר מבינים שמיציאת מצרים אמור להיווצר קשר עם הקב"ה והם רוצים את הקשר הזה, ולבסוף, על סף הכניסה לארץ, הם רוצים לחיות בקשר עם הקב"ה ולהתחזק עם הקשר הזה יותר ויותר. כלומר ארבעת הבנים מסודרים בתורה לפי היציאה מהשיעבוד אל הגאולה, ולפי סדר הדבקות בה' ובמצוותיו.

מהי התשובה שאתה מחפש?

ארבעת הבנים שבהגדה שואלים שאלות שונות ומקבלים תשובות שונות. ההגדה מלמדת אותנו איך לשאול ואיזו תשובה לחפש

כפי שנכתב קודם, הסדר של ארבעת הבנים בתורה הוא סדר הגיוני, שקשור מאוד לסיפור אותו אנחנו מספרים בליל הסדר - יציאה משיעבוד לגאולה, והתקרבות לעבודת ה'. אמנם עדיין נשאר לנו להבין למה בכל זאת בהגדה ארבעת הבנים מסודרים בסדר אחר. בשאלה זו נעסוק כעת:

עיקר המצווה בליל הסדר היא לספר ביציאת מצרים, והפסוק המרכזי שמלמד זאת הוא "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". כפי שנכתב לעיל (ב"עבדים היינו", תחת הכותרת "מה הסיפור שלך"), היה אפשר לחשוב שמצווה עלינו לספר ביציאת מצרים, כדי להודות ולשבח את ה' על כך שהוציא אותנו ממצרים, אבל הפסוק המרכזי של ההגדה אומר לנו שההבנה העיקרית היא להיפך: השי"ת הוציא אותנו ממצרים בשביל שנספר ביציאת מצרים. בליל הסדר אנחנו מדברים על כך שהעולם הוא לא מציאות קיימת שמתרחשים בה דברים, אלא כל המציאות היא סיפור של ה', ואנחנו חלק מהסיפור הזה וגם מספרים אותו ביחד עם ה'.

ההבנה הזו עוזרת לנו להבין את הסדר של ארבעת הבנים להם מספרים ביציאת מצרים.

הבן החכם

קצת לפני ארבעת הבנים כתוב בהגדה שכל אחד צריך לספר ביציאת מצרים, אפילו החכמים: "אפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו יודעים את התורה - מצווה עלינו לספר ביציאת מצרים". כהמשך לזה, הבן הראשון שמספרים לו את סיפור יציאת מצרים הוא הבן החכם.

הבן החכם נקרא בלשון חכמינו ז"ל "שואל דרך חכמה" (רש"י לשמות יג, יד). הוא יודע שיש גם עדות וגם חוקים וגם משפטים, והוא רוצה לקיים את כולם, ושואל מה עליו לעשות לשם כך.

היה אפשר לחשוב שלבן חכם כזה אין מה לספר ביציאת מצרים. יציאת מצרים היא הבסיס שעל גביו לומדים את כל המצוות. מי ששואל איך לקיים את המצוות, כנראה כבר עבר את שלב הסיפורים, והיה אפשר לחשוב שלא צריך לספר לו ביציאת מצרים.

לכן באה ההגדה ומחדשת שגם לבן חכם צריך לספר ביציאת מצרים, והוא אחד מארבעת הבנים שלהם מספרים ביציאת מצרים. על השאלה "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה ה' אלקינו אתכם" צריך לענות באריכות את כל המצוות לפרטי פרטיהם, אבל בליל הסדר רק מספרים ביציאת מצרים, ולכן התשובה לחכם היא "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן". גם אם אתה כבר חכם, ויודע את כל התורה - צריך

להישאר לך בפה טעם הפסח³¹, טעם הסיפור ביציאת מצרים. וכמו שאמרו חז"ל "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים".

הבן החכם לא צריך להתייחס למצוות שהוא עושה כדבר שהוא כבר יודע, אלא כתשובה להשראת ה'. התשובה לשאלתו של הבן החכם היא שבאמת השאלה שלו היא מה צריך לעשות על מנת להרגיש את מציאות והווית ה' במצוות אותם הוא עושה. גם אם האדם הוא הכי חכם והכי יודע בעולם, כשהוא עושה את המצווה לכל פרטיה ודקדוקיה, הוא שואל ומבקש לקבל תשובה מה'. מה שהאדם עושה זה רק החלק המעשי של המצווה, אבל את טעם הפסח, את טעם האמונה, מקבלים מה', וזה הטעם האמיתי של כל המצוות - "כל מצוותיך אמונה". בליל הסדר אומרים לבן החכם שכאשר הוא מקיים מצוות עליו להישאר עם טעם של אמונה בפה, ולא עם טעם של ידיעה.

אם כן, הבן החכם שואל שאלה טובה, ומקבל תשובה טובה שגוררת אחריה רצון לשאול שוב את השאלה ולקבל תשובה עוד יותר וכן הלאה. התשובה היא כל כך טובה, עד שהיא גורמת לבן החכם לרצות לשאול שוב, וזו עיקר החכמה שרוצים שתהיה לבן החכם.

הבן הרשע

לעומת החכם ששואל שאלה טובה ומקבל תשובה טובה, הבן הרשע שואל שאלה שבעיניו היא כל כך טובה עד שהוא בטוח שאין עליה תשובה, ולכן הוא כלל לא מצפה לתשובה, כמו שכתוב "והיה כי יאמרו אליכם בניכם". הבן הרשע לא חושב שהשתנה משהו ביציאת מצרים, וכשם שבמצרים לא היה קשר ושייכות בינינו לבין ה', כך גם לאחר שיצאנו ממצרים וקיבלנו את התורה ונכנסנו לארץ ישראל - עדיין אין קשר עם ה'. הוא מלא מרירות ואכזבה ואינו מאמין שיש אפשרות לעבודת ה', ולכן הוא מתריס בשאלתו, אבל לא מצפה לתשובה.

לכן התשובה לבן הרשע היא אותה תשובה שעונים לבן שאינו יודע לשאול, "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". הבן הרשע לא יודע לשאול, ועלינו לספר לו בסבלנות את כל הסיפור מההתחלה. אלא שבשביל שהוא יוכל לשמוע את הסיפור צריך "להקהות את שיניו"³², ולומר לו שעליו להחליט, האם הוא מוכן להיגאל ולהצטרף לסיפור שאותו מספרים הלילה, או שהוא נשאר 'שם'.

כלומר עיקר התפיסה של הרשע היא שיש רק אפשרות אחת - מצרים. החידוש של ההגדה לבן הרשע הוא שיש שתי אפשרויות: הוא יכול להישאר במצרים אם הוא רוצה,

³¹. כך מבואר בגמרא (פסחים ק"ט): שהטעם שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן הוא כדי לא להעביר את הטעם (ונחלקו המפרשים מה הסיבה לכך שאסור להעביר את הטעם, ואכמ"ל). אך יש להעיר שהתוס' (קכ. בד"ה מפטירין) מפרשים שלפי הדעה (שלא נפסקה להלכה) שדווקא אחר קרבן פסח אין מפטירין אפיקומן אך בזה"ז אחר המצה כן מפטירין. הטעם שבפסח אין מפטירין הוא כדי שיהא נאכל על השובע (אמנם הרמב"ן במלחמות שם כתב יותר מזה, שלכל הדעות בגמרא הטעם הוא כדי שיהא נאכל על השובע וכן שתהא המצה נאכלת על השובע, אלא שהוסיף שם הרמב"ן שלצורך כך "בעינו שיהא מברך בעוד שטעם פסח בפיו כדי שיהא לו בכל זה היכר שלא יחזור ויאכל").

³². מלשון הכתוב (קהלת י') "אם קהה הברזל" שהכוונה שהוא פחות חד.

אבל הוא יכול גם להתקרב יחד איתנו לעבודת ה'. עיקר הקהיית השניים של הרשע היא להבהיר לו שהמציאות היחידה בה הוא חי, היא בחירה שלו ולא מציאות קיימת.

התם ושאינו יודע לשאול

לעומת הבן החכם ששואל שאלה טובה, והבן הרשע ששואל שאלה ברורה אבל מתריסה - השאלה של הבן התם היא שאלה לא ברורה, "מה זאת". הבן הרשע מכיר את עבודת ה', אבל חושב שהיא לא קשורה אליו. לעומת זאת הבן התם לא מכיר כל כך את עבודת ה'. הוא מצוי בתוך המציאות שלו, ורוצה גם להכיר את עבודת ה'. מצד אחד השאלה של התם לא מתריסה כמו של הרשע, אבל היא גם לא מאוד חזקה כמו השאלה של החכם.

לכן עונים לבן התם "בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים". בשביל שהאדם יצא מהמציאות שלו, צריך "חזק יד". צריך להתמסר לעבודת ה', ולא מספיק לחיות במציאות הקיימת ולהתעניין קצת "מה זה".³³

לעומת הבן התם שמתעניין קצת בעבודת ה', הבן שאינו יודע לשאול לא מתעניין בכלל, ולא שואל כלום. נכון, הוא גם לא מתריס כמו הבן הרשע, ואין לו שום דבר נגד עבודת ה', אבל גם אין לו שום דבר בעדה. הוא פשוט לא יודע. החידוש בליל הסדר הוא שגם לבן שלא מתעניין בכלל מספרים ביציאת מצרים, ומבחינה מסוימת מספרים בעיקר לו.

בכל השנה כאשר לומדים תורה, עוסקים בעדות החוקים והמשפטים שהשי"ת ציווה אותנו. אבל בליל הסדר המצווה היא לספר, וזו ההזדמנות להכליל ולקרב אפילו את הבן שאינו יודע לשאול.

לצפות לתשובה

אם כן, הבן החכם שואל שאלה טובה ומצפה לתשובה טובה, הבן הרשע שואל שאלה ברורה, אבל לא מצפה לתשובה, הבן התם שואל שאלה חלשה ומצפה לתשובה חלשה, והבן שאינו יודע לשאול לא שואל ולא מצפה לתשובה כלל.

כאשר פותחים לבן שאינו יודע לשאול אף על פי שהוא לא שואל ולא מצפה לתשובה, מלמדים אותו שצריך לשאול לרצות לדעת ולקבל תשובות. כך אומרים חכמינו ז"ל על 'מה נשתנה' 'כאן הבן שואל, ואם אין דעת בבן - אביו מלמדו'.³⁴ ליל הסדר הוא ההזדמנות להפוך את הבן שאינו יודע לשאול לבן חכם, ששואל שאלות טובות ומקבל תשובות טובות.

³³. כשהושבים על כך שה' הוציא אותנו בחזק יד, מרגישים מאוד דומה לילד שמקבל חיבוק מאוד חזק מההורים שלו, שההורים שלו מאוד רוצים את הקשר איתו ולא רוצים לעזוב אותו. ואז כמים הפנים לפנים גם הילד רוצה להישאב חזק לחיק ההורים שלו.

³⁴. נראה ברש"י בפסחים שם. שכל השאלות של "מה נשתנה" נאמרו עבור מי "שאינו יודע לשאול" ש"אביו מלמדו", אך אם הבן חכם הוא שואל מעצמו שאלות אחרות.

המצווה לספר ביציאת מצרים נלמדת מהתשובה לבן שאינו יודע לשאול. ובליל הסדר כולנו בבחינת שאיננו יודעים לשאול, וההגדה מלמדת אותנו להיות הבן החכם. לא להסתפק במקום בו אנו נמצאים, אלא לשאול, ולחכות בכל פעם לתשובה מעולה יותר. לרצות שכאשר אנחנו מקיימים את כל המצוות לכל פרטיהם ופרטי פרטיהם, מה שיעניין אותנו יהיה הרגשת מציאות ה', טעם האמונה שבמצוות.

לקבלת
עדכונים על
השיעורים
התקשר
ליוסף חיים
053-7246111

שווה לך לבוא!

השיעור השבועי של הרב יצחק שפירא | יום א' | 21:30 | רח' הרב צבי יהודה 18 | קומה 2 | דירה 4

ארבע מי יודע?

בהגדה של פסח יש ריבוי עניינים שקשורים למספר ארבע: ארבעה בנים, ארבע קושיות, ארבע כוסות, ארבע לשונות של גאולה, ועוד. מה מיוחד במספר ארבע, וכיצד הוא קשור לחג הפסח?

שני צדדים וארבע הסתכלויות

המספר ארבע הוא ביטוי של קשר. כאשר שני אנשים רוצים להיות בקשר זה עם זה, אפשר לחלק את הרצון להיות בקשר לשני חלקים. החלק הראשון הוא שהאדם רוצה לצאת מעצמו, והחלק השני הוא שהוא רוצה להיות בקשר עם השני. החלק הראשון, הרצון של האדם לצאת מעצמו, תלוי בכך שיש זולת, שיש לו עם מי להיות בקשר. אצל כל אחד משני האנשים יש את שני החלקים הללו של הקשר, וכך משני אנשים נעשים ארבעה הרגשים שונים.

יותר מזה: כיוון שכל אחד משני האנשים קולט את שתי ההסתכלויות שלו על השני, הוא קולט שגם אצל השני יש את שתי ההסתכלויות הללו. לכן כבר בהסתכלות של צד אחד על הקשר יש ארבע זוויות של הסתכלות: הוא משתוקק להיות בקשר, ונעים לו שיש לו עם מי להיות בקשר, והוא מבין שגם אצל השני זה כך.

ממילא אפשר להסתכל על כל קשר כתהליך בן ארבעה שלבים, תהליך שבו בתחילה האדם מודע למה שמתרחש אצלו, ולאט לאט, ככל שהקשר מעמיק, הוא קולט עד כמה השני רוצה בו.

ארבע לשונות של גאולה

נחזור לנמשל, לקשר בין עם ישראל לקב"ה. ניתן לתאר את הקשר בין עם ישראל לה' ביציאת מצרים כתהליך בן ארבעה שלבים, שהם ארבעת הלשונות של הגאולה:

"והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" - במצרים עם ישראל היה שקוע במ"ט שערי טומאה, האמונה שלו והקשר שלו עם הקב"ה לא היו גלויים. עם ישראל היה שקוע כל כולו בסבל ובקשיים שלו, ולא היה לו פניות הנפש אפילו לשים לב לכך שהוא משועבד. השלב הראשון של הגאולה הוא שעם ישראל יצא מהשקיעה בעצמו ובמצבו, יצא מתחת סבלות מצרים.

"והצלתי אתכם מעבודתם". השקיעה בסבלות מצרים היא כמו יאוש. זה המצב שלי, ואני אפילו לא מסוגל לחשוב האם הוא טוב או לא. לאחר שבני ישראל יצאו מתחת סבלות מצרים, הם כבר יכלו לחוש שהם עבדים, ושהם לא רוצים להיות עבדים. ובעבודת ה'; הם כבר לא רק רוצים לא להיות שקועים בעצמם, אלא הם גם רוצים להיות בקשר עם ה'. היציאה של עם ישראל מעצמו וממצבו מביאה אותו לשים לבו לכך שהוא רוצה להיות בקשר עם הקב"ה.

אלו שני השלבים הראשונים של הקשר, שני השלבים שהאדם חש בתוכו: בתחילה האדם רוצה לצאת מעצמו, וזה מאפשר לו לראות שיש עם מי להיות בקשר, ושהוא רוצה להיות בקשר עם השני.

אם כן, שני הלשונות הראשונים של הגאולה מדברים על מה שמתרחש בתוך עם ישראל, על היציאה של עם ישראל מהסבל והשיעבוד שבו הוא נמצא. שני הלשונות הבאים מדברים על מה שה' עושה, והם שני החלקים הבאים של הקשר.

"וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים". לא רק עם ישראל רוצה את הקשר, אלא גם השי"ת רוצה בקשר. מה שעם ישראל רוצה בקשר זה עדיין תהליך שמתרחש בתוך המציאות. אבל זה שהוא יתברך רוצה בקשר משדד את מערכות הטבע. הקב"ה רוצה להיות בקשר עם עם ישראל, ולכן הוא נכנס לעולם, ומראה שהוא רוצה בקשר הזה. וכמו שאנו אומרים בהלל שכאשר "היתה יהודה לקדשו, ישראל ממשלותיו" כל העולם הרגיש את זה, "הים ראה ויננס" וכו'.

אפשר להתייחס לזה כאל שאלה ותשובה, כאל בקשה והיענות. כאשר יש לאדם שאלה או בקשה, הוא חש את השאלה והבקשה בתוכו. זה מה שהוא רוצה. אבל ההיענות של השני מגיעה מחוץ לו, ולא מתחוללת בתוכו. האדם מרגיש שהוא לא רק רוצה בקשר, אלא יש גם מענה ויחס לכך מהשני, מענה שהוא לא יכול לייצר בתוכו. התשובה וההיענות של ה' לעם ישראל באות לידי ביטוי באותות ומופתים ביציאת מצרים.

"ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים". בסופו של דבר, במתן תורה (ראה רמב"ן) הקב"ה לא רק רוצה להיות בקשר עם עם ישראל, אלא גם לוקח את עם ישראל להיות העם שלו, להיות חלק ממנו.

כאמור, אפשר להסתכל על ארבעת הלשונות של הגאולה כשתי חלקי חיבור מצד עם ישראל, ושתי חלקים מצד הקב"ה, ואפשר להסתכל עליהן גם כתהליך בן ארבעה שלבים, שבו בתחילה עם ישראל מרגיש מה מתרחש אצלו, ולאט לאט מבין ומרגיש יותר ויותר את היחס של הקב"ה אליו.

ארבעת הבנים

כך זה גם אצל ארבעת הבנים:

הבן הרשע הוא האדם ששקוע בעצמו לגמרי. הוא שואל שאלה, אבל הוא כלל לא מצפה לתשובה, ולכן הוא באמת לא מקבל תשובה, אלא "אף אתה הקהה את שיניו". לעומת הרשע, הבן שאינו יודע לשאול אמנם לא שואל, אבל כאשר מסבירים לו הוא מקשיב, "את פתח לו". שני הבנים האלו הם שני השלבים הראשונים של הקשר: בתחילה האדם שקוע בעצמו לגמרי, ואחר כך הוא כבר קצת יכול לשמוע את השני.

הבן התם כבר שואל על מנת לקבל תשובה, אבל השאלה שלו היא שאלה כללית "מה זאת", ועל כן גם התשובה שהוא מקבל היא תשובה כללית. לעומתו הבן החכם שואל

שאלות פרטיות ("מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה ה' אלוקינו אתכם") ומקבל תשובות פרטיות ("אף אתה אמור לו כהלכות הפסח"). אפשר לומר שהחכם שואל שאלה, וכאשר עונים לו הוא מיד שואל שאלה חדשה, כי הוא משתוקק לקבל עוד ועוד תשובות.

הבן החכם מבטא מצב של קשר טוב בין היהודי לה', מצב שבו ההיענות של ה' לא יוצרת רוויה אצל האדם, אלא להיפך, ככל שה' נענה יותר, כך האדם משתוקק יותר ויותר לקשר.

האדם צריך לקרוא את ארבעת הבנים על דרך "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" (אף על פי שסדר הבנים בהגדה לא מסודר בצורה כזו). השאלות של ליל הסדר צריכות לגרום לאדם לצאת מעצמו ולרצות תשובה, לרצות שה' יענה לו. לא לשאול בשביל לשאול, אלא לשאול כ"היכי תמציי", ו"כגורם' להיענות של ה' אליו.

לשותפות בהפצת עלון מעמקים חייג
עכשיו 058-5277247

הקדשת עלון
לשבוע אחד:
1400 ₪

עלות שבוע
הפצה:
35 ₪
לחודש

עלות נקודת
הפצה:
150 ₪
לחודש

בזכותך!

רבים יזכו להתחבר לעומק של התורה,
וכל הזכויות האלה יהיו שלך.

זעקת בני ישראל

עבודת פרך – מה עושים?

אין לך כח לזה? גם זה משהו

וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה.

וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אֲבֹרָתָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב.

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּדַע אֱלֹהִים.

(שימו לב איזה שם של הקב"ה כתוב כאן וכמה פעמים הוא חוזר על עצמו. עוד נדבר על כך...)

למרות מה שנראה כאן, שבני ישראל קוראים לה' וה' נענה, זה לא כך. אם נדקדק נשים לב שהם לא זועקים למישהו, אלא רק מבטאים באמצעות זעקה ואנחה את הקושי שלהם, ואת כל זה הקב"ה שומע.

מה קורה כאן?

בני ישראל נתונים במצב קשה מאוד, אך אינם שמים לב לקיומו של הקב"ה בחייהם, ולכן לא רואים את הדיבור אליו כאפשרות הגיונית. כל מה שנותר להם הוא פשוט להיאנח. ומה אנחה זו גורמת? היא עולה לפני ה', והוא 'שומע', 'נזכר', 'רואה', ו'יודע'.

מה אנו לומדים מכך? כיצד הדבר משתקף בנפשנו?

בני ישראל הם אנחנו כולנו, והמצב המתואר קורה לכל אחד ואחד מאיתנו. המיצר בו אנו נתונים הוא חוסר היכולת לדבר עם ה', ובמיוחד הכבדות שלנו כאשר אנו נעמדים להתפלל.

מדוע קשה לנו לפנות לה'? כי אנו מחשבים חשבונות - עם ה' חבילה' שעל כתפיו לא נעים לנו לפנות לה'. הן הוא מכיר אותנו ואת מעשינו, וכעת כשנפנה אליו נצטרך לשנות הרבה מחיינו. מחשבות אלו מייאשות אותנו מדיבור ישיר אל ה', ואנו נשארים רק עם האנחות על מצבנו.

מדוע אנחות אלו כל כך משמעותיות עד כדי כך שהן עולות לפני ה' ומעוררות אותו להיזכר בנו?

משום שבאנחות אלו טמונה אמונה עמוקה מאוד. באנחות אלו אנו מבטאים את חוסר ההשלמה שלנו עם המצב וההבנה שאפשר אחרת - 'אצל ה' יתברך הכל אפשר', נכון אמנם שמכל מיני סיבות לא נעים לנו לפנות אליו, אך איננו מוכנים להשלים ולסבול בשקט.

חוסר ההשלמה הזה הוא רגש יהודי לחלוטין. שורש הנשמה שלנו הוא מחוץ לעולם, עוד לפני שהקב"ה ברא אותו ומשום כך אנו 'מורדים' בקשיי המציאות. גויים לעומת זאת, מכיוון שהם נוצרו לאחר שהעולם כבר היה קיים, היו משלימים עם המציאות ומוותרים על האנחה הלכאורה המיותרת.

חוסר השלמה זה, הגם שאינו פניה ישירה לה', מעורר אותו להיזכר בנו ובברית שכרת עם אבותינו.

יבשים מכל לחלוחית? שלחו את משה!

במעבר חד, מיד לאחר פסוקי האנחה של היהודים והזיכרון של ה', אנו עוברים למשה בהיותו רועה צאן יתרו:

וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת צֹאן יִתְרוֹ חֹתֵנוּ כִּי־הָיָה מִדִּין וַיִּנְהַג אֶת הַצֹּאן אַחֵר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל הָרֵאָלִיקִים חֹרֶבָה.

בתניא קדישא מבואר (בפרק מב) כי משה רבנו הוא הוא הוודאות הפנימית של כל יהודי במציאות ה'. גם כאשר אנו נאנחים מן העבודה הקשה וקשה לנו להרים עינינו לה', קיים בתוכנו 'משה רבנו' שהיא האמונה והוודאות במציאות ה'.

משה הולך אל 'הר האלקים'. אותו 'אלקים', המוזכר חמשה פעמים בפסוקים הקודמים, כביכול עומד על הר ומשקיף על העם הנתון במצרים, שומע את האנחות ומתעורר להיזכר בעמו.

מה מבטא שם 'אלקים'?

"כי שמש ומגן הוי' אלקים" - שם 'הוי'" מבטא את רחמי ה' ואת היותו מלא עולם בפועל ממש, ואילו שם "אלקים" מבטא את ההסתר על כך. במצב הזה בו בני ישראל לא כל כך עוסקים בקשר עם הקב"ה, אזי "כמים הפנים לפנים" גם אצלו כביכול החלק שמקשיב ומתייחס לצרות שלהם הוא שם 'אלקים'.

משום כך נקרא 'הר האלקים' בשם 'חורב'. חורב לשון יובש, ומתואר כאן מצב בו הקשר שלנו עם ה' יבש ולא 'זורם' (תְּרִבָּה). אך הקב"ה לא רוצה להישאר כך והוא משתוקק שמישהו 'יגלה' אותו ויפנה אליו, וזה הוא עניינו של משה רבנו, שהוא הוא הידיעה הברורה בתוכנו שה' קיים על אף שאין רואים אותו.

שם 'אלקים' הוא כמו שליח של שם הוי' - יש את ה' בעצמו ויש את הצורה בה הוא מתגלה שהיא שם 'אלקים', ולפיכך נקרא כאן אלקים בשם "מלאך הוי'" - שליח של ה'.

וַיֵּרָא מֵלָאךְ הוּא' אֱלֹהֵי בְלֶבֶת אִשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֵּרָא וְהָנָה הַסֵּנֶה בְּעַר בָּאֵשׁ וְהַסֵּנֶה אֵינָנו אֹכֵל.
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הַמַּרְאֶה הַנִּגְלֵל הַזֶּה מִדּוֹעַ לֹא יִבְעַר הַסֵּנֶה.

כאשר משה רוצה לבוא ולראות את ה', מתמלא ה' רחמים. סוף סוף מתקיימת כוונתו ומישהו רוצה להכיר אותו יתברך, ולכך מיד 'מחליף' השי"ת את צורת ההתגלות שלו מ'אלקים' לשם 'הוי'".

וַיֹּאמֶר הוּא' רֹאה רְאִיתִי אֶת עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֵת צַעֲקָתָם שְׁמַעְתִּי מִפִּי נְגִשְׁיוּ בִי יְדַעְתִּי
אֶת מִכְאֲבִיו.

וַאֲרֹד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וְלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאֶרֶץ הַהִוא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל אֶרֶץ זָבַת
חֶלֶב וְדָבָשׁ אֶל מְקוֹם הַכְּנָעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרָזִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוֹסִי.

וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי וְגַם רְאִיתִי אֶת חֲלָחִין אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם.

עד כה צרות בני ישראל נגעו לה' כפי שהוא התלבש בשם 'אלקים', הצמצום והסתר הפנים, ואילו כעת, לאחר שמשה פונה לה' הוא רואה את הצרות גם בחדריו הכי עמוקים, כפי שהוא מתלבש בשם 'הוי'", ומתעורר לגאול את עמו.

• ביד חזקה זו הדבר •

האם אתה מתאמץ לשים את עצמך במרכז?

פרעה חשב שהוא אלוה, וכל המציאות וכל האנשים הם חלק ממנו. על ידי עשר המכות ה' הוציא אותו מהמרכז, והזכיר לו את מקומו

בהגדה של פסח דורשים חכמינו ז"ל על הפסוק "ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמורא גדול ובאותות ובמופתים": ביד חזקה זו הדבר, ובזרוע נטויה זו החרב, ובמורא גדול זה גילוי שכינה, ובאותות זה המטה, ובמופתים זה הדם.

מתוך עשר מכות מצרים מופיעים בדרשה הזו שלוש מכות: דם, דבר ומכת בכורות (שנקראת 'חרב'). מה מיוחד במכות הללו? למה חכמינו דרשו את המכות הללו באופן מיוחד?

ובכל אלוהי מצרים אעשה שפטים

הפסוק מתאר את התגלות ה' בעולם. הקב"ה מוציא אותנו ממצרים, ועל ידי כך הוא מתגלה בעולם, "ובמורא גדול זה גילוי שכינה", וכפי שמתרגם אונקלוס "ובחזונוא רבה" - במראות גדולים. השי"ת מתגלה ומראה את עצמו ביציאת מצרים, ועושה שפטים בכל אלוהי מצרים. גם היאור וגם הבהמות וגם פרעה שהיה בכור, כולם נחשבו לאלוהי מצרים, ולכן ה' היכה אותם. לכן הפסוק שמתאר את התגלות ה' בעולם באותות ובמופתים מדבר דווקא על שלושת המכות הללו, שבהם הוכו אלוהי מצרים.

זו הסיבה ששלושת המכות הללו הוזכרו עוד לפני שהתחילו עשר המכות. לפני שמשה ואהרן באו לפרעה הם הפכו את המים היאור לדם, וכאשר הם באו לפרעה הם אמרו לו

"נזבחה לה' אלוֹקֵינוּ פֶּן יִפְגַּעֵנוּ בְּדָבָר אוֹ בַּחֲרֵב", כֹּאשֶׁר בִּאֲמַת הֵם מִכּוּוֹנִים אֶת הַדְּבָרִים לַפְּרָעָה, וְרַק מִצַּד כְּבוֹד הַמַּלְכוּת לֹא אָמְרוּ זֹאת בִּפְיֹדֶשׁ (כְּפִי שִׁמְפֶּרֶשׁ רִש"י שם).

אִם כֵּן, שְׁלוּשַׁת הַמַּכּוֹת הַלָּלוּ, דָּם, דָּבָר וּמַכַּת בְּכוֹרוֹת, הֵן מַכּוֹת כְּלָלִיּוֹת שִׁמְכוֹת אֶת אֱלֹהֵי מִצְרַיִם, וְלֹכֵן חִז"ל דּוֹרְשִׁים דּוּקָא אוֹתָם בַּפְּסוּק שֶׁהוּזְכָּר.

שְׁלוּשַׁת חֲלָקִים בְּתַפְסִית פְּרָעָה אֶת עֲצֻמוֹ כְּאֱלֹהִים

אִם נִתְבּוֹנֵן בְּכַךּ יוֹתֵר, אֵין כָּאֵן שְׁלוּשַׁת 'אֱלֹהֵי מִצְרַיִם', יֵאוּר, בַּהֲמוֹת, וּפְרָעָה, אֲלֹא פְרָעָה תַּפְס אֶת עֲצֻמוֹ כְּאֱלֹהֵי מִצְרַיִם, וּמִמִּילָא כֹל שֶׁאֵר הַמִּצִּיאוֹת כְּלוּלָה בּוֹ. כִּךְ כְּתוּב שֶׁפְּרָעָה אוֹמֵר "לִי יֵאוּרִי וְאֵנִי עֲשִׂיתִינִי", כְּלוֹמֵר גַּם הַיֵּאוּר שֶׁהוּא אֱלֹהֵי מִצְרַיִם, כְּלוּל בִּפְרָעָה. אִם כֵּן, הַמַּכּוֹת שֶׁה' מַכֶּה אֶת אֱלֹהֵי מִצְרַיִם, הֵן בַּעֲצָם מַכּוֹת שֶׁהַקֶּב"ה מַכֶּה אֶת פְּרָעָה בַּפְּרָט.

אֲפֶשֶׁר לַחֲלֹק אֶת רֵאִיִּית פְּרָעָה אֶת עֲצֻמוֹ כְּאֱלֹהִים לְשְׁלוּשַׁת חֲלָקִים: מִבְּטוֹ שֶׁל פְּרָעָה עַל הַמִּצִּיאוֹת, עַל הָאֲנָשִׁים שֶׁסָּבִיבוּ, וְעַל עֲצֻמוֹ. בְּכֹל אַחַת מֵהַמַּכּוֹת שֶׁהוּזְכָּרוּ ה' מַכֶּה חֲלֹק אֶחָד יִחְסוּ שֶׁל פְּרָעָה לַעֲצֻמוֹ כְּאֱלֹהִים.

מַכַּת דָּם

הַחֲלֹק הָרֵאשׁוֹן שֶׁל רֵאִיִּית פְּרָעָה אֶת עֲצֻמוֹ כְּאֱלֹהִים הוּא שֶׁפְּרָעָה רוֹאֶה אֶת כֹּל הַמִּצִּיאוֹת כְּחֲלֹק מִמֶּנּוּ. בְּכַךְ שֶׁפְּרָעָה אוֹמֵר "לִי יֵאוּרִי וְאֵנִי עֲשִׂיתִינִי" הוּא אוֹמֵר שֶׁגַּם הַמִּצִּיאוֹת שִׁזְנָה אוֹתוֹ וּמִקִּיִּימַת אוֹתוֹ, גַּם הֵיא חֲלֹק מִמֶּנּוּ, וְאֵין שׁוּם דָּבָר שֶׁלֹּא מַגִּיעַ מִמֶּנּוּ.

לִכֵּן פְּרָעָה חוֹלֵם בְּזִמָּן יוֹסֵף עַל הַיֵּאוּר. הַיֵּאוּר הוּא חֲלוּם שְׁלוֹ, הוּא חֲלֹק מִמֶּנּוּ, וְכֹל פִּרְנֶסֶת מִצְרַיִם הֵיא בַּעֲצָם חֲלֹק מִמֶּנּוּ.

בְּמַכַּת דָּם ה' הֵיכָה מַחֲשַׁבְתּוֹ וְרֵאִיִּיתוֹ הַזֶּה. הַפִּיכַת הַמִּים לְדָם הֵם תְּזוּכּוֹרֶת לַפְּרָעָה שֶׁאֵין בְּתוֹכּוֹ מִשְׁהוֹ שִׁיכּוֹל לַהֲחִיּוֹת אוֹתוֹ. הַנוֹזְלִים שֶׁבְּתוֹכּוֹ הֵם דָּם וְלֹא מִים, וְאִם כֹּל הַמִּצִּיאוֹת הֵייתָה חֲלֹק מִמֶּנּוּ, לֹא הֵיָה בֵּה מִים, אֲלֹא רַק דָּם. אִם הַמִּצִּיאוֹת הֵיא מִחוּץ לָאָדָם הֵיא יְכוּלָה לַהֲזִין אוֹתוֹ וּלְקִיִּים אוֹתוֹ, אֲבָל בְּתוֹךְ הָאָדָם אֵין מִשְׁהוֹ שִׁיכּוֹל לַהֲזִין וּלְקִיִּים אוֹתוֹ.

מַכַּת דָּבָר

הַחֲלֹק הַשֵּׁנִי שֶׁל רֵאִיִּית פְּרָעָה אֶת עֲצֻמוֹ כְּאֱלֹהִים הוּא שֶׁפְּרָעָה רוֹאֶה אֶת כֹּל הָאֲנָשִׁים כְּחֲלֹק מִמֶּנּוּ. כְּמוֹ שֶׁפְּרָעָה אוֹמֵר לְיוֹסֵף "אֵנִי פְרָעָה, וּבִלְעֲדִיךָ לֹא יֵרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ בְּכֹל אֶרֶץ מִצְרַיִם". מִן הַסֵּתֶם פְּרָעָה לֹא עֲבַד אֶת הַבַּהֲמוֹת כְּשֶׁאֵר הַמִּצְרַיִם, שֶׁכֵּן הוּא הֵיא 'אֱלֹהִים' בַּעֲצֻמוֹ. בְּכַךְ שֶׁהַמִּצְרַיִם עֲבָדוּ אֶת הַבַּהֲמוֹת הֵם בִּיטְאוּ אֶת רֵאִיִּית פְּרָעָה עֲצֻמוֹ כְּאֱלֹהִים, וְכֹל הָאֲנָשִׁים שֶׁסָּבִיבוּ הֵם חֲלֹק מִמֶּנּוּ, וּמִמִּילָא הֵם כְּמוֹ בַּהֲמוֹת שֶׁאֵין לָהֶם עוֹלָם רַגְשׁוֹת מִשֶּׁל עֲצֻמָּם.

כֹּאשֶׁר ה' מַכֶּה אֶת הַבַּהֲמוֹת בְּמַכַּת דָּבָר, הוּא מֵרָאֶה לַפְּרָעָה שֶׁאִם כֹּל הָאֲנָשִׁים הֵם כְּמוֹ בַּהֲמוֹת, בְּסוּפּוֹ שֶׁל דָּבָר אֵין לָהֶם קִיּוֹם, וְהוּא נִשְׁאָר לְבַד. אָדָם שֶׁגָּדַל בֵּין בַּהֲמוֹת בְּלִבָּד הוּא בּוֹדֵד וְחָשׁ שֶׁהוּא חֵי לְבַד, וְזֶה מֵה שֶׁה' מִמְּחִישׁ לַפְּרָעָה בְּמַכַּת דָּבָר.

כך זה גם אצל כל אחד מאיתנו בבחינת מה: אדם ששם את עצמו במרכז, עושה את כל האנשים סביבו לבהמות שאמורות לשרת אותו, ובסופו של דבר נשאר לבד.

מכת בכורות

בסופו של דבר ה' מכה את עצם דמיונו של פרעה על עצמו. פרעה עשה את עצמו אלוה, וממילא הוא חשב שהוא מסתדר לבד עם עצמו, והוא לא זקוק לאף אחד ולשום דבר, כמו ה'. אבל באמת פרעה הוא בן אדם, והוא לא יכול לחיות לבד, וזה מה שה' המחיש לו במכת בכורות:

ה' אמר למשה רבינו "ומת כל בכור בארץ מצרים, מבכור פרעה היושב על כסאו□" אם כן, למה פרעה, שהיה בעצמו בכור, לא מת? כי הקב"ה הראה לפרעה שהוא כבר מת. הבכורים היו האנשים בעלי החשיבות במצרים, וכאשר הם מתו פרעה נשאר לבד, וכאילו מת. בסופו של דבר פרעה הוא לא אלוה, והוא זקוק לחברים וחברה, ובלי חברה הוא כאילו מת, ובפרט כאשר כל החשובים במצרים מתו, ואין מי שיחשיב אותו זה מה שה' הראה לפרעה במכת בכורות.

כך זה גם אצל כל אחד מאיתנו: הרבה פעמים אנחנו מנסים להראות שאנחנו יכולים לבד ומסתדרים לבד ולא צריכים אף אחד. מכות מצרים מראות לנו ומזכירות לנו שאנחנו לא יכולים להתקיים לבד, ואנחנו צריכים חברים וסביבה ומציאות שתזין אותנו, כאשר כל שלושת הדברים הללו הם ביטוי לכך שה' מחיה אותנו ורוצה להיות איתנו בקשר, ולהוציא אותנו ממיצרי האנוכיות שלנו.

האמונה בה'

האמונה בה' פירושה שה' באמת נמצא עם עצמו ולא זקוק לאף אחד ולשום דבר, ולכן ביחס לה' אנחנו באמת כבהמות ומחפשים לעשות את רצונו, כמו שאומר דוד המלך "בהמות הייתי עמך". אבל כיוון שאנחנו באמת כלולים בה', מה שאנחנו כלולים בה' לא מבטל את האישיות שלנו, אלא להיפך, ה' הוא הנותן לנו את האישיות שלנו ואת הבחירה החופשית שלנו. אצל פרעה האנשים שסביבו לא באמת כלולים בו, ולכן כאשר הוא מחשיב אותם כאילו הם כלולים בו הוא מקטין אותם, ומבטל את האישיות שלהם. אבל אצל ה' אנחנו באמת כלולים, וזה מה שנותן לנו את האישיות שלנו. כשם שזה כך על האישיות שלנו, כך זה גם לגבי כל המציאות. כל המציאות כלולה בה', אבל זה לא הופך אותה לדם, לדבר שלא יכול להזין ולקיים, אלא להיפך, כיוון שהמציאות כלולה בה', זה מה שנותן לה את הקיום שלה.

עשר המכות

להגיד לפרעה את האמת בפנים

הארי ז"ל מחדש שהסדר של עשר המכות מקביל לעשר הספירות מלמטה למעלה. כאשר אנו מסדרים כך את עשר הספירות, בשלושה קוין ימין-שמאל-אמצע, מתגלה בהם הבחנה מעניינת.

המכות שבקו ימין מחדדות לאדם כי יש חוזק וגדולה שהוא אינו נחשב כלל ביחס אליה; המכות שבקו שמאל מביאים להכרת האדם כי המציאות מורכבת מדברים קטנים שאין לו שליטה עליהם; ואילו המכות שבקו האמצעי באות להמחיש איך ה' מסתכל על אחיזת פרעה את עצמו ובכך לשבור את אלוהי מצרים: מכת דם מכוונת ליאור, מכת צפרדע מכוונת לפרעה כפי שהוא רואה את עצמו כחלק מהיאור ("התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו"), מכת דבר כנגד הבהמות (שהיו אלהי המצרים) ומכת בכורות כנגד פרעה כפי שהוא רואה את עצמו מעל היאור ("לי יאורי ואני עשיתיני").

נססה להעמיק מעט בתוכן הפנימי של שלוש המכות האחרונות: במכת ארבה מקו השמאל, במכת חושך מקו הימין, ובמכת בכורות מקו האמצע:

מכת ארבה – מחשבה מחסלת

הארבה הוא בעל חיים קטנטן אך תוקפן, ובכוחו להשמיד את כל מקור החיות שיש בעולם. מכת ארבה נועדה להמחיש לפרעה (שבתוכנו, כאמור) מהו כח ההרס הטמון בו. כאשר אנו מדברים על פרעה, עלינו לחלק את דמותו לשני חלקים: ישנו 'פרעה הגדול'

- המחשבה הפנימית והשורשית שלו, שטוענת שהוא מרכז העולם ופסגת המציאות; אך פרעה הגדול מייצר גם את 'פרעה הקטן' - זו המחשבה הנולדת מתוך תחושת הקיום שלו. התחושה הגדולה של פרעה שהוא פסגת המציאות מולידה אצלו המון מחשבות קטנות, כך שכל מחשבה בפני עצמה רוצה לבלוע את כל העולם.

הארבה נועד להמחיש את 'פרעה הקטן': כשם שהארבה בולע כל מה שהוא רואה ומחסל אותו, כך הנחת היסוד של פרעה שהוא פסגת העולם גורמת לכך שהמחשבה שלו הינה כיצד יוכל 'לבלוע' ולנצל את כל העולם לטובתו. מחשבה כזו מחסלת את כל המציאות בה הוא חי. לכן התורה אומרת על הארבה שהוא מכסה את כל המציאות - "וְכָסָה אֶת עֵין הָאָרֶץ": המחשבות של פרעה מביאות לכך שהוא לא יכול לראות את העולם כפי שהוא וליהנות ממנו באמת, כי המחשבות שלו משמידות את כל החיות שקיימת בעולם. כל מחשבה של פרעה 'אוכלת' מהעולם ובכך מחסלת אותו.

מה מחשיך את העולם?

מכת חושך ממחישה כיצד נראה העולם כאשר האדם עומד במרכזו (כפי שחושב פרעה): חושך גמור ומוחלט ויאושו גמור ומוחלט. כאשר ה' הוא פסגת העולם, יש לעולם תכלית והאדם מלא בחיות. אך כאשר האדם עומד בפסגה, הוא יודע בעצמו שהוא לא יכול להביא טעם ותכלית לעולם, ולכן הוא מרגיש תקוע בתוך עולם ענק שאין בו כלום. פרעה כביכול נהנה מכך שהוא עומד בפסגה של העולם, אבל הוא מתכחש לייאוש מוחלט שמקנן בתוכו בעקבות הריקנות של העולם כאשר הוא זה שעומד במרכזה.

בתחילה החושך גרם לכך שלא יכלו ללכת, כי לא ראו את היעד. כך כאשר האדם הוא המרכז של כל העולם, המציאות לא יכולה להתקדם, כי אין לה כיוון ומטרה. בשלב הבא החושך נהיה סמיך יותר, והם כבר לא יכלו לזוז. כך כאשר האדם במרכז, העולם ממלא אותו בייאוש וכבר אין לו טיפת חשק וחיות. העולם מתמלא באור רק כאשר השי"ת הוא מרכזו.

מכת בכורות – פרעה נשבר

במכת בכורות פרעה כבר נשבר לגמרי. כבר קודם העולם חשך בעדו, והמכות שמטו ממנו כל אחיזה שהייתה לו במציאות. אבל דבר אחד נשאר לו: עצם התחושה של פרעה שהוא פסגת המציאות כולה. התחושה הזו יכולה הייתה להתערער בעקבות המכות הקודמות, אבל היא עדיין לא נשברה. רק במכת בכורות פרעה כבר לא יכול להמשיך לחשוב שהוא פסגת המציאות, כי כעת נוצר שאלה על עצם הקיום שלו. פרעה לא יכול לדעת האם הוא עצמו יחיה או ימות, ולכן צורת ראייתו את עצמו כבר לא מחזיקה מעמד.

במכת בכורות מגיעים לידי מימוש דברי ה' לפרעה שנאמרו כבר קודם: "וְאֹלָם בְּעֵבוֹר זֹאת הָעֲמִידָתִיךָ בְּעֵבוֹר הָרֹאשִׁיךָ אֶת כְּחִי וְלִמְעַן סִפֵּר שְׁמִי בְּכָל הָאָרֶץ". כעת מתגלה שהקיום של פרעה אינו עצמאי, אלא הוא נועד רק כדי לגלות את ה' בעולם, וכדי שבני ישראל יספרו כיצד ה' מתעלל בו. כאשר פרעה שם לב לכך שכל קיומו אינו אלא כדי שיהיה

אפשר לספר על איך שה' מתעלל בו - הוא כבר מפסיק להיות קיים כ'פרעה', ואין בקיומו עוד זכר להכרזתו "לי יאורי ואני עשיתיני".

כמה לקו על הים

השמיעיני את קולך

בעל ההגדה מביא כאן שלושה תנאים האומרים שעיקר נס יציאת מצרים הוא לא מה שהיה בליל הסדר, אלא העיקר היא קריעת ים סוף שהיתה בכלל בשביעי של פסח. לדבריהם, כל המכות שהיו ביציאת מצרים נחשבים רק אצבע, ומה שקרה בקריעת ים סוף נחשב יד גדולה (המחלוקת כאן היא כמה להחשיב כל מכה שהיתה במצרים וממילא כמה להחשיב את מה שהיה בקריעת ים סוף). הדבר מפליא מעט: אנו יושבים בליל הסדר, ועושים עניין גדול דווקא ממה שקרה בשביעי של פסח (כאשר בשביעי של פסח אנו לא עושים כלום).

אמנם, לפי מה שנכתב לעיל (במאמר "מה הסיפור שלך?" עמוד 7) יובן הדבר. מה שהיה ביציאת מצרים אינו העיקר, אלא, העיקר הוא שעכשיו אנחנו יושבים בליל הסדר ומספרים. וכלפי זה, מה שהתרחש בקריעת ים סוף בולט יותר ממה שהיה ביציאת מצרים, שהרי לפני קריעת ים סוף מתואר שה' אמר לבני ישראל לחזור לכיוון מצרים והסיבה היא: "וְאָמַר פְּרֹעֶה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכִים הֵם בְּאֶרֶץ סֹגֵר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר: וְחִזְקֹתִי אֶת לֵב פְּרֹעֶה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם וְאֶפְבְּדָה בְּפִרְעֹה וּבְכָל חֵילוֹ וְיִדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי הו' (שמות יד, ג-ד). חז"ל (שמו"ר בשלח ה' ועוד) דורשים זאת על הפסוק "השמיעיני את קולך" - רציתי שוב לשמוע איך את זועקת. ה' הודיע לנו מראש שהוא מכניס אותנו לצרה כדי ששוב נוכל לראות איך העיקר הוא הסיפור.

לתפוס אותנו עם כל היד

לפי שלשת התנאים כאן, בקריעת ים סוף ה' תפס אותנו בכל היד, ובעשרת המכות הייתה זו תפיסה באצבע. לכן רבי יוסי הגלילי אומר שאף שכל מכה היתה אצבע, ואם כן כל המכות יחד יוצרות שתי ידיים שלמות - בכל זאת עשר המכות במצרים נחשבים אצבע אחת לעומת קריעת ים סוף שהייתה ביד שלמה.

רבי אליעזר סובר שאף אם נחשיב כל מכה במצרים למכה של ארבע אצבעות, עדיין מובן ההבדל בין המכות של מצרים למכות של קריעת ים סוף - בהם המכות היו בכל היד בבת אחת.

ולפי רבי עקיבא, אפילו אם נאמר שכל מכה במצרים הייתה של חמש אצבעות, עדיין יש הבדל בין המכות של מצרים בהם ה' תפס אותנו עם חמש האצבעות של היד לבין המכות של קריעת ים סוף בהם ה' תפס אותנו עם היד כולה.

לקבלת
עדכונים על
השיעורים
התקשר
ליוסף חיים
053-7246111

שווה לך לבוא!

השיעור השבועי של הרב יצחק שפירא | יום א' | 21:30 | רח' הרב צבי יהודה 18 | קומה 2 | דירה 4

קריעת ים סוף

מה התחדש בקריעת ים סוף?

מה התחדש בקריעת ים סוף? הרי עם ישראל כבר יצא ממצרים, הוא לא משועבד יותר לפרעה, ולשם מה צריך לקרוע את הים?

ראשית עלינו לשים לב להבנתו והרגשתו של עם ישראל כעת, לאחר יציאתו ממצרים. עם ישראל בהיותו במצרים היה כבול בראיית העולם של פרעה, הטוענת שאין מעבר למציאות הגשמית. על ידי עשר המכות ה' התחיל להוציא את עם ישראל מההשקפה המצרית, כאשר הראה את כוחו בשידוד מערכות הטבע וביכולתו לגבור על המציאות.

לבסוף, כאשר עם ישראל יצא ממצרים בפועל, הוא הגיע להכרה מושלמת בכך שה' הוא כל יכול, ואין עוד מלבדו. אך בשלב זה עם ישראל הרגיש בבעיה: אם אכן יש את ה', והוא כל יכול ויודע את הכל - לא נותר לנו שום מקום. כאשר ה' מגלה את עצמו בתוך המציאות, הכל מתבטל ואין מקום לאף אחד, גם לנו.

לשם כך נועדה קריעת ים סוף. בקריעת ים סוף הקב"ה מעביר את בני ישראל, ומטביע את המצרים. בכך ה' מראה לנו שעל אף אחדותו, הוא נותן לנו מקום בעולם. את מי שמתנגד לה' - ה' מבטל ומטביע, אך מי שמתבטל אליו, ה' נותן לו מקום בתוך אחדותו, "בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבֻשָּׁה". נס קריעת ים סוף הוא מעין הצמצום של אור אין סוף ברוך הוא כמבואר בכתבי האריז"ל: אורו האין סוף של הקב"ה האיר את כל המציאות, ולא היה מקום לעמידת העולמות. לשם כך צמצם כביכול הקב"ה את אורו, ויצר לעולמות מקום בתוכו.

ללא קריעת ים סוף היו קיימות רק שתי אפשרויות: או להיות כלוא ומשועבד למציאות ולכבליה, כפי השקפת העולם של פרעה; או להיות בטל לגמרי במציאות ה', ללא שום מקום עצמי. אך קריעת ים סוף חידשה שישנה אפשרות נוספת: אפשר להיות בטל לה' לגמרי, אך יחד עם זאת לקבל ממנו במתנה מקום בתוך אחדותו.

נהניתם? רוצים לשמוע עוד?

לשמיעת שיעורים נוספים חייגו כעת לקול הלשון

073-371-8149

חוסר יציבות – למה זה משמח אותנו?

בשעת נס קריעת ים סוף - הנס המופלא שמבטא את שיא היציאה ממצרים - עם ישראל זכה לגילוי כה גדול, עד שאמרו עליו חז"ל "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי", ומכוחו פתחו כולם באמירת 'שירת הים'.

כל יום בתפילה אנו קוראים את שירת הים, אבל שני פסוקים מיוחדים בה חוזרים שוב ושוב במהלך תפילות היום, אלו פסוקי 'מי כמכה באלים הוי' ו'הוי' ימלוך לעולם ועד'. לא רק שאנו חוזרים עליהם, אנו גם מציינים שהפסוקים האלו נאמרו 'בשמחה רבה'.

מהו סודם של הפסוקים האלו? מדוע אנו חוזרים עליהם שוב ושוב ובכזו שמחה? על איזה הבדל בינינו לבין הגוים הם מלמדים אותנו ומה הם מלמדים אותנו בעבודת ה' ובקשר הנפשי עם הקב"ה?

מי כמכה באלים ה'

מה פירוש המילים 'מי כמכה באלים הוי'?

בצורה הכי פשוטה הכוונה היא לכאורה שאנו מביטים סביבותינו, רואים את כל אלהי העמים ופשוט מתמלאים שמחה מכך ש'הלכנו' אחרי ה' ובחרנו בו, ולא אחרי אלהים אחרים.

אולי זה קצת יכול להישמע מרתיע, אבל זו כמו להבדיל הערצה שיש בעולם הגויי מאוהדים של כדורגל לשחקני קבוצתם - שם השמחה היא מכך שאנחנו בחרנו את הדבר הכי טוב מכולם!

מדוע הוודאות הזו משמחת?

משום שכאשר אנו מוצאים את המקום בו אנו מצליחים להשקיע ולתת את כל כולנו אנו מתמלאים שמחה. כמו שמחת החתן על מציאתו את אשתו, על אף שהכניסה לחיי נישואין רק מחייבת אותו להשקיע את כל החיים שלו באשה ובילדים, וכלל לא בטוח שזו השקעה כדאית, אבל הוא שמח כי מצא את הדבר בו יוכל להשקיע את כולו, כך אנחנו ב'נישואינו' עם ה'.

אנו יוצאים ממצרים, ה' קורע לנו את הים ואנו בדרך למתן תורה - 'ביום חתונתנו זה מתן תורה' - ואנו פשוט שמחים על כך שהכי שווה זה לחנות על דגלו של הקב"ה.

מי כמכה נאדר בקדש - אין עם מי להשוות

כמובן שאנו לא מסתפקים בשמחה כזו, איננו בוחרים בה' רק כי זו ההשקעה הטובה ביותר מכל האפשרויות הקיימות בשוק או רק כי זו הקבוצה הכי טובה מכל הקבוצות בתחום, אלא כי אין שום דבר שידמה וישווה לה'.

וזהו המשך הפסוק - 'מי כמכה נאדר בקדש'. המילה 'קדש' מלמדת תמיד על מקום נבדל, שאינו בערך לשאר הדברים, כפי שאומר הזהר 'קדש מילה בגרמיה' - קדש זהו דבר העומד בפני עצמו. כך אנו מהללים את ה' על היותו יחיד בעולמו ואין מי שידמה לו וישווה לו.

השמחה כאן היא כפולה ומכופלת - ה' הוא לא רק הכי טוב מכולם אלא 'טוב בעצם', למעלה מכל השווה לאחרים, ואם זה שלנו הרי זה הכי משמח שבעולם!

נורא תהלות – ההנאה שביראה

המילה 'נורא' יכולה להישמע כדבר לא רצוי וכמשהו 'נוראי' ושלילי. כאן זה לא כך אלא הפוך, דבר אותו אנו מאוד רוצים, כפי שאנו אומרים בתפילה 'הא-ל הגדול הגבור והנורא'. מהו 'נורא' זה?

יש ביראה ובמתח איזה שהוא עונג. כפי שאנשים נמשכים למוסדות או מנהיגים שדורשים מהם הרבה, או שאנשים אוהבים לקרוא עלילות מסעירות ומפחידות. כאשר אנו מתוחים אנו מתמלאים חיות ומרגישים זריזות וחדווה.

משמעות המילים 'נורא תהלות' היא שבהלול שלנו את ה' יש יראה מאוד מחיה ומענגת, בשני צדדים משלימים:

האחד הוא היראה שלנו - כאשר אנו מהללים את ה' אנו יותר ויותר מרגישים שחיינו תלויים בו ואין לנו שום אחיזה במשהו אחר, הכל ממנו. דבר זה גורם לנו ליראה גדולה אך מחיה, כי ככל שנהלל אותו כך נתמלא חיים.

דבר זה מוביל אותנו לצד השני של היראה כאן - היראה של ה' כביכול בעצמו. מה הכוונה?

ככל שאנו מהללים אותו כך אנו מרגישים יותר את ה'נוראות' שלו - ההתמקדות שלו בפרטי הפרטים של הבריאה ושלנו, הכל כדי שאנו נחיה. כך אנו בעצם מרגישים את היראה והחרדה שלו לקיומנו, כמו הורים החרדים לגורל בנם ומשקיעים את כל כולם על מנת שיחיה ויהיה לו טוב.

עושה פלא – אתה תופס שאתה לא תופס?

בכל מה שאמרנו יש עליה דרגה אחר דרגה - מהשמחה על כך שבחרנו בדבר הכי טוב, אל השמחה על שייכותנו אל 'עצם הטוב' ששום דבר אחר לא ידמה לו, ומשם אל היראה והחיים המגיעים אלינו מכך שאנו שייכים אליו ומהללים אותו.

כל זה הוא פלא אחד גדול. ה' המופלא ששום דבר לא יכול להבין ולתפוס גילה את עצמו אלינו. גילוי זה אינו גילוי הפלא והפיכתו לדבר המובן בשכל אנושי, אבל עצם העובדה שאנו, הנבראים הפחותים, יכולים לראות כיצד השי"ת מופלא מהשגתנו - זהו הפלא הכי גדול.

זו ההרגשה שהכי מחיה אותנו - הזכות לחוש שאנו שייכים למשהו מופלא שאיננו יכולים להבין ולתפוס אותו.

הסוף עם האין סוף

ה'נוראות' של ה', התלות שלנו בו והפלאיות שלו, נראות לכאורה הדבר הכי נעלם ולא יציב שיש, אז מה משמח אותנו בזה?

הגויים אינם שמחים מכך וזה מבהיל אותם מאוד - 'אז נבהלו אלופי אדום... תיפול עליהם אימתה ופחד', הם יעדיפו להמציא לעצמם אלילי כסף וזהב בשביל להרגיש שהם עובדים משהו יציב שקיומם אינו תלוי בו בצורה כזו מלחיצה...

אבל אנו אומרים 'מקדש א-דני כוננו ידיך' - חוסר היציבות הזה לא מפחיד אותנו כלל וכלל, משום שאנו מצליחים להכיל אותו בתוך המציאות שלנו, מצליחים להכניס את הפלא בתוך עולמנו המוחשי.

והיכן?

בבית המקדש - אותו קדש, המקום העליון הזה, מתגלה בבית המקדש, זהו המקום בו המציאות ומה שמעליה נפגשים (גם בתוכנו - היכן שנפגשים הנשמה והגוף יחד).

ה' ימלך לעולם ועד' - סוד הקיום

פסוק זה הוא תמצית שירת הים, ובפסוק זה אנו מגלים את סוד הקיום שלנו בעולם. ישנו ביטוי בתורת החסידות - 'אין מלך בלא עם', ומשמעותו היא שכאשר רצה הקב"ה להיות מלך הוא ברא אותנו. אך ישנן שתי צורות אפשריות, המשלימות זו את זו, להבנת לשון זו - האחת היא שבשביל שה' יהיה מלך הוא זקוק לנו. והשניה הינה, שכל הקיום שלנו הוא רק בכדי שהוא יהיה מלך.

לאחר שאנו מהללים את ה' ושמחים בקשר שלנו איתו, אנו אומרים 'בשמחה רבה' ועצומה שכל הקיום שלנו, מה שנותן לנו את הטעם בחיים, הוא זאת שהקב"ה רוצה אותנו בשביל להיות מלך. מצד עצמנו ה' אינו זקוק לנו וכל קיומנו הוא בכדי שה' יקרא מלך.

לאחר שאנו אומרים את שני הפסוקים האלו 'בשמחה רבה' ובהמלכת ה' - 'יחד כולם הודו והמליכו', אנו יכולים ללכת להתפלל ולעמוד מול ה'.

שיר השירים

ה' זקוק לנו?

אמר ר' עקיבא כל השירים קודש ושיר השירים קודש קודשים.
מדוע שיר השירים מכונה קודש קודשים? מהו התהליך שעובר על הדוד והרעיה בשיר
השירים?

'אמר ר' עקיבא כל השירים קודש ושיר השירים קודש קודשים'. הגאון מליסא בעל
'החוות דעת ונתיבות המשפט' מבאר באופן נפלא - בהקדמה לספרו 'צרור המור' על שיר
השירים - את דברי רבי עקיבא:

אולם באמת נתיסד במשל זה להורות לנו אהבת הש"י אותנו וכאילו הוא צריך אלינו
וכביכול מקבל תועלת מאתנו וכמשוש חתן על כלה ישיש עלינו כשנחיה מתייחדים
באהבתו ומדמה הדבר כאילו אירס אותנו באירוסין ונשא אותנו בנישואין והכניס דברים
גבוהים מעל גבוהים בשיר זה...

כלומר, במגילה זו ישנו חידוש על פני כל המוכר לנו מהתורה ומכתבי הקדש האחרים.
בשיר השירים, מתואר הדוד כנזקק וכתלוי ברעיה - הקב"ה כביכול נזקק לנבראים! זוהי
אמירה עזה ביותר שאין לה תקדים בתורה או בנביאים.

מגילת שיר השירים מגלה ומאירה לנו כיצד מערכת היחסים נחשבת ונראית מצדו
של הקב"ה, והיא מכונה 'קודש קודשים' כי היא מגלה את נקודת הנזקקות של ה' לקשר

איתנו כביכול. קודש הקודשים הוא המקום הקדוש ביותר לעם ישראל, וגם בו מצויים הכרובים מעורים זה בזה.

כאשר אנו מדמים את הקשר בינינו לבין ה' לקשר בין איש ואישה אנו בעצם אומרים שהנזקקות בקשר היא לשני הצדדים. כאשר יש נזקקות בקשר ובטח כאשר הנזקקות היא גם מצד ה', הקשר דורש צניעות מרובה. כמו שקודש הקודשים המכונה גם חדר המיטות הוא המקום המובדל מן המובדלים, כך גם שיר השירים המבטא את הנזקקות של ה' כביכול נקרא קודש קודשים.

כאשר מסתכלים בכלליות על מהלכה של המגילה, ניתן להצביע שהתהליך המתרחש בעלילה מתחיל מכיסופיה והבעת נזקקותה של הרעיה אל דודה, על אף שהוא מצידו אינו זקוק לה. וממשיך בהתעוררות רצונו של הדוד ברעיה, עד שלבסוף רצונו בה חזק כל כך שנהיית הרגשה שהוא זה שזקוק לה ולא להיפך.

שלמה ושולמית

מגילת שיר השירים פותחת בפסוק 'שיר השירים אשר לשלמה' בהמשך כאשר הרעיה מפליגה אחר מחשבותיה היא אומרת 'הביאני המלך חדריו'. כלומר הרעיה רומזת שהדוד אליו היא משתוקקת הוא לא אחר מאשר המלך שלמה.

בהמשך המגילה (פרק ז' פסוק א') כאשר הקשר ביניהם ער וחזק, הדוד פונה אל הרעיה ואומר לה 'שובי שובי השולמית שובי ונחזה בך מה תחזו בשולמית כמחלת המחנים' בפסוק זה אנו רואים שמי שמתואר כשלם זה דווקא הרעיה.

כאשר הדוד או הרעיה מתארים את בן זוגם כשלמה או שולמית, הם באים לבטא את תחושותיהם כלפיו. כאשר הרעיה משתוקקת אל המלך שלמה היא מרגישה שהדוד הוא גם מלך שאינו ניתן להשגה, וגם 'שלם' בכך שהיא זקוקה ומצפה לקשר ואילו הוא אינו זקוק לה כלל. בתגובה לכיסופיה בתחילת המגילה עונה הדוד לרעיה (בפסוק ח') 'ורעי את גדיותיך אל משכנות הרועים', כלומר לכי למקום הראוי לך וחפשי לך חתן מהבחורים שבמעמדך, אמירה המדגישה את נזקקותה שלה וחוסר נזקקותו שלו.

כאשר בסוף המגילה אומר הדוד על הרעיה שהיא 'השולמית' הוא בעצם מבטא את הרצון החזק שלו בקשר, עד כדי כך שהוא מרגיש שהיא השלמה והוא החצי. בידה נמצא הרוויה להשתוקקות הגדולה שלו, והוא זה שחסר וזקוק לה.

כרמי שלי

דוגמא נוספת לתהליך שעוברים הדוד והרעיה במהלך המגילה, ניתן לראות כאשר עוקבים אחר משל הכרם המופיע במגילה.

הכרם והיין תופסים מקום נכבד במהלך המגילה והם מהווים משל לקשר ולאהבה שבין הדוד והרעיה. והנה בתחילת המגילה (פרק א' פסוק ו') אומרת הרעיה לרעותיה כאשר היא מספרת להם על מי היא חולמת:

אַל־תִּרְאוּנִי שְׂאֵנִי שְׁחַרְחַרְתָּ שִׁשְׁזַפְתָּנִי הַשֶּׁמֶשׁ בְּנֵי אִמִּי נִחְרֹוּ־בִי שְׁמִנִי נִטְרָה אֶת־הַכְּרָמִים
כְּרָמִי שְׁלִי לֹא נִטְרָתִי:

כלומר, אל תסתכלו עלי בזלזול כמו בני אמי שאינם נותנים מקום לחלומות. עיני נשואות לקשר עם המלך שלמה, ואילו בני אימי מציעים בפני כרמים אחרים ומייעדים לי שידוכים פשוטים המתאימים למראה החיצוני שלי, ובכך מונעים ממני לפתח את כרמי שלי - הקשר אליו אני משתוקקת.

בסוף המגילה לאחר שהקשר הבשיל דיו, שוב מביאה הרעיה את הכרם אך הפעם במנגינה הפוכה לחלוטין:

כְּרָמִי שְׁלִי לִפְנֵי הָאֵלֶּף לָךְ שְׁלֹמֹה וּמֵאֲתָיִים לְנִטְרִים אֶת־פְּרִיָּו

כאן מכריזה הרעיה כי הגיעה אל המנוחה ואל הנחלה, משאת נפשה ניתנה לה, כרמי שלי לפני. בשלב זה הרעיה כבר אינה מרגישה זקוקה ומשתוקקת לדבר שאינו ניתן להשגה, כעת היא אהובה ורצויה על ידי דודה שמגלה את אהבתו כלפיה. תחושה זו היא מבטאת בהכרזה כרמי שלי לפני!

יש כאן סיום מאד בהיר. נקודת הפתיחה היתה כיסופים לקשר שנראה בלתי אפשרי, נקודת הסיום היא שהכיסופים זוכים למענה שלם וכי הכרם האהוב והרצוי זוכה לנטירה ולטיפוח. בין לבין מוזכר הכרם פעמים רבות כמשל לאהבה המתפתחת.

הצצה לאו תוכל לסרב לה!
למפלגה לא קבץ גם בלימוד התורה
בטהרה וגם בבנין ההגשלה

כעת יש לך הזדמנות לקחת
חלק בהחזקת האברכים
בישיבת עוד יוסף חי.

בשותפות קבועה של ח"י שקלים
לחודש אתה לוקח חלק:

אז

בלימוד התורה בטהרה

וגם

בבנין ההתיישבות

כמו כולנו, גם אתה
מעריך את היהודים שגרים
בהתיישבות. גרים בין אויבים נוסעים בין
כפרים ערביים, והכל כדי ליישב את ארץ ישראל
לעשות נחת רוח לקב"ה. ברור הדבר שמסירות
הנפש של המתיישבים, תורמת לבטחון עם
ישראל היושב בארץ הקודש.

**אין ספק שגם אתה רוצה להיות חלק מהמפעל
הגדול הזה!**

אז הנה יש מקום בדיוק בשבילך, גם נמצאים
בחוד החנית של ההתיישבות וגם נאמנים לדרך
התורה.

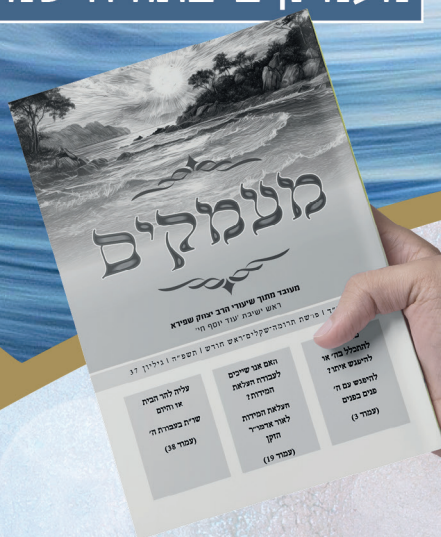
ישיבת 'עוד יוסף חי' ביישוב יצהר

בעבר הישיבה שכנה בקבר יוסף בשכם אך
לאחר שהפורעים הערבים שרפו את מתחם קבר
יוסף, הישיבה עברה ליישוב יצהר.

בישיבת 'עוד יוסף חי' יושבים בחורים ואברכים
ועוסקים בתורה ובעבודת ה'.

מעמקים

מעמיקים בתורה שמשפיעה על הנפש

עלון מעמקים הוא עלון תוכן שבועי המחולק בבתי כנסת וישיבות

בעלון מובאים שיעורים של הרב יצחק שפירא המבארים את פרשיות השבוע ומאמרים חשובים בעבודת ה' בצורה עמוקה ובהירה החודרת למעמקי הנפש.

בשיעוריו הרב מעלה את השאלות העמוקות הטורדות את האדם, דן בהם ומיישב אותם דבר דבור על אופניו. יש בשיעורים אלו את הכח להאהיב את התורה על לומדיה, כך שדברי התורה יהיו מתוקים מדבש ונופת צופים.

אנו מזמינים אותך להיות נציג של העלון המיוחד הזה,
וכך תזכה להיות שותף בחיבור המיוחד בין התורה ללומדיה.

התקשר עכשיו למאיר - 058-6305341

ובעזרת ה' אנו נשלח לך עלון בכל שבוע, ואתה תחלק אותו בבתי הכנסת שבסביבתך